

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VRCHLICKÉHO PŘEKLADY Z FRANCOUZSKÉ POEZIE

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Klára Zapletalová

Studijní obor: Bohemistika – Románská filologie: specializace francouzský jazyk

Ročník: třetí

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vykonala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. dubna 2012

.....

Klára Zapletalová

Děkuji prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc., za odborné vedení, cenné rady, pomoc, trpělivost a ochotu při realizaci této bakalářské práce.

Anotace

V bakalářské práci se zabýváme překladovou tvorbou Jaroslava Vrchlického z francouzské poezie. Na toto téma prozatím nevznikla žádná monografie, existuje pouze omezený počet studií, jež jsou zaměřeny na analýzu jednotlivých básnických textů. Tato práce nabízí chronologický přehled Vrchlického překladů a reakcí v dobových periodikách. Jako zdroj informací nám posloužil vznikající digitalizovaný lístkový katalog, který je přístupný na internetových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR.

Význam Vrchlického překladů je nesporný, protože jako první seznámil českou veřejnost s tvorbou soudobých i starších francouzských básníků. Toho si byla vědoma i kritika, zároveň však Vrchlickému vytkla, že ve svých převodech zachovává formu příliš přísně a na úkor obsahu. Další spornou otázkou byl vliv francouzské poezie na vývoj českého básnictví.

Annotation

The bachelor's thesis deals with Jaroslav Vrchlický's translations of French poetry. No monograph has been published on the subject as yet, there exist only a limited number of studies focusing on the analysis of individual poetic texts. This paper offers a chronological overview of Vrchlický's translations and reactions in contemporary periodicals. We have used the incipient digitalized card index available on the internet site of the Institute of Czech Literature AS CR as a source of information.

The importance of Vrchlický's translations is indisputable as he was the first to introduce the Czech public to the work of contemporary as well as older French poets. Criticism was aware of this. However, it reproached Vrchlický for keeping the form too strictly to the detriment of content in his renderings. A further controversial issue was the impact of French poetry on the development of Czech poetry.

Obsah

Úvod.....	8
1. Začátky Vrchlického překladatelské činnosti	9
2. Poesie francouzská nové doby a první překlady z Baudelaira.....	10
3. Léta 1878-1880; překlad Lislova <i>Kaina</i>	13
4. Vrchlického překladová činnost v letech 1880-1882.....	14
5. Hugovy Nové básně.....	15
6. Překlady z let 1883-1884	16
7. Rok 1885; antologie z tvorby L. de Lisle	17
8. Překlady z roku 1886.....	19
9. Rok 1887 a Básnické profily francouzské.....	19
10. Léta 1888-1889	23
11. Léta 1890-1892	24
12. Rok 1893 a Moderní básníci francouzští	26
13. Léta 1894 a 1895; <i>Z cizích Parnassů</i>	29
14. Výbor z Baudelairových <i>Květů zla</i>	30

15. Léta 1896-1899	35
16. Nová řada básní L. de Lisle a Nové překlady V. Huga	36
17. Rok 1902, Vignyho <i>Osudy</i>	39
18. Obhajoby Vrchlického díla	40
19. Překlady po roce 1905.....	46
20. Komentáře k Vrchlického činnosti po jeho smrti	47
21. Zmínky o Vrchlického překladech do třicátých let.....	49
22. Studie villonovská a banvillovská	50
23. Srovnávací studie V. Stupky a J. Bukáčka.....	52
24. Poslední poznámky k Vrchlického překladům.....	53
Závěr	55
Literatura	57

Úvod

V této bakalářské práci se zabývám Vrchlického překlady z francouzské poezie, jež tvoří značnou část jeho překladatelského díla. Přesto o tomto tématu není komplexně pojednáno v žádné monografii, existují pouze zmínky, které se vztahují k jednotlivým překladům. Samostatné analýze byl podroben pouze výbor z Baudelairových *Květu zla*, na němž se podílel kromě Vrchlického i J. Goll, a překlady z díla T. de Banvilla. Podrobnější studie se vztahují také k překladům z básní V. Huga a L. de Lisle, jimž se Vrchlický věnoval se zvláštní pozorností. Vrchlický však do české literatury uvedl desítky dalších frankofonních básníků, kterým nikdy větší pozornost věnována nebyla.

V dobových periodikách se nacházejí četné zmínky o Vrchlického překladatelské a publikační činnosti. Jako zdroj informací mi v této práci posloužil digitalizovaný lístkový katalog, který je přístupný na internetových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Tato databáze byla paralelně s mou prací doplňována a stále ještě není úplná, proto některé údaje zcela zřejmě chybí a bohužel je mimo moje možnosti získat všechny prostudováním veškerých dobových periodik. Rozsah databáze však i přes nekompletnost nabízí takové množství odkazů, které je možné považovat za reprezentativní a dostatečné.

Postup textu je řazen chronologicky podle data vydání Vrchlického překladové práce. K některým významnějším dílům se různí autoři vyjadřovali v průběhu delšího časového rozmezí, tyto komentáře tvoří jednotlivé kapitoly, nicméně hlavní osou je vždy rok vydání vlastního přeloženého díla.

Jsem si vědoma, že tato práce nabízí pouze heuristický přehled dobových reakcí na Vrchlického překlady, nicméně je to nutný a potřebný krok k dalšímu zpracování tématu. V podrobnější analytické práci se budu věnovat komparaci překladů a originálních textů.

1. Začátky Vrchlického překladatelské činnosti

První Vrchlického překlady z francouzské literatury se začaly v *Lumíru* objevovat hned po jeho nástupu na Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, tedy v roce 1873, ačkoli z korespondence s bratrem plyne, že o otiskování těchto básní v *Lumíru* zřejmě ani nevěděl: „*Co se dělo ve světě po ten čas, bylo mi španělskou vesnicí a že ‚Lumír‘ přinesl mé překlady básníků francouzských, dověděl jsem se jen náhodou...*“ (STUPKA 1928/29: 19). V tomto roce překládal básně Emila Deschampa, Eugena de Planarda, Alfonse de Lamartina, Marcelina Desbordes – Valmora a Victora Huga. Právě Hugovi se básník soustředěně věnoval a již v roce 1875 vydal svou první knihu překladů jeho básní. Na kritiku nemusel dlouho čekat, Vítězslav Hálek ve feuilletonu *Národních listů* napsal: „*Co se českého překladu týče, podal jej Jaroslav Vrchlický se vzácnou láskou a svědomitostí, i povedlo se mu český verš akomodovati francouzskému v také uhlazenosti, že překladateli sloužiti musí ke cti*“ (HÁLEK 1874: 1). O vlastní Hugově tvorbě však Hálek vysoké mínění neměl. Hugovy verše podle něj nedojmou, zůstávají na povrchu, ale nelze mu upřít, že dovede oslnit. Považoval ho za mluvku a nikomu nedoporučoval být poetou, jakým je Hugo (tamtéž). Z Vrchlického korespondence s bratrem Sigismundem vyplývá, že doufal spíš v hodnocení Nerudovo.¹

Od téhož roku se v *Lumíru* objevovaly básně již dříve překládaných autorů (Huga a Lamartina). Vrchlický ovšem seznamoval české publikum i s dalšími francouzskými básníky, mezi něž patří T. Gautier, L. Quinard, H. Murger, A. Chénier a zvláštní pozornost si zaslouží první překlady básní Ch. Baudelaira. *Lumír* toho roku přinesl Baudelairovy texty *Vodotrysk* a *Duše vína*. V tomto ani v následujícím roce ovšem Vrchlický nenabídl žádnou poznámku nebo studii. Opět na základě korespondence s bratrem víme, že Vrchlický měl už v roce 1875 studii o Baudelairovi rozepsanou, ta však zůstala nedokončena, protože „obecenstvo by se zděsilo“ (viz STUPKA

1 „Hálek, jenž se západní poesie spíše stranil, je mu [Vrchlickému] cizím a nedostí povoláním kritikem. [...] Neruda však, který sám psal o Hugovi, zdá se mu soudcem nejpovolanějším. [...] A také ne bez důvodu připsal mnohem později Vrchlický svoje „Básnické profily francouzské“ Janu Nerudovi, („který druhdy první boural čínskou zeď našeho života literárního“) (HÁLEK 1874).

1928/29: 25). „Baudelaire je Vrchlickému velkým zjevem, září mu jako hvězda první velikosti, ale pro naše malé poměry české prý se nehodí“ (tamtéž: 23-24). Drobná poznámka o Baudelairovi bude obsažena až o dva roky později v *Básnických profilech francouzských*. Recepce překladů tohoto básníka se budeme blíže věnovat až po vydání *Výboru z Květů zla* (1895).

I následující ročník *Lumíru* přinesl značný počet přeložených básní, ať již od autorů v českém prostředí alespoň povědomých (V. Hugo, Ch. Baudelaire, T. Gautier A. de Lamartine), nebo zcela nových (L. Ackermannová, V. de Laprade, H. Moreau, F. Coppée, L. André).

2. Poesie francouzská nové doby a první překlady z Baudelaira

Teprve v roce 1877 vyšly první studie, nejprve opět v *Lumíru* pod názvem *Literatura francouzská* (jedná se o výčet významných² francouzských básníků doprovázený krátkou charakteristikou autorů, popř. i jejich díla). Kromě již zavedených jmen se opět objevila i nová (A. de Musset, P. Dupont, A. Lacaussade). Postupně uveřejňované studie spolu s ukázkami vycházely toho roku knižně pod názvem *Poesie francouzská nové doby* v celkovém počtu 44 autorů. Vrchlický se dočkal velmi pozitivní odezvy z mnoha stran. V *Květech*:

„Úkazem zvláště potěšitelným jsou Vrchlického překlady Huga, Leopardiho a výbor z moderní poesie básníků francouzských. Vrchlický je zjev fenomenální. Jazyk jeho jest vybroušen do krásy u nás nevidané. Přesnost výrazu, nové a plné rýmy, lahoda a elegance slohu jsou jeho zvláštní předností vedle přebohaté fantasmie. Pilnost je ve všem nepopíratelná, ale žádné místo neprozrazuje namáhání a pracnost. Jsou-li výtky jakés, týkají se pouze maličností“ (DUNOVSKÝ 1879: 250).

Právě o přesnost výrazu se v budoucnu povedou spory, a ani „prebohatá fantasmie“ nebude v překladové práci Vrchlickému přičtena k dobru. J. V. Sládek v *Lumíru* také hodnotil překlady kladně:

2 Dle Vrchlického soudu

„Dílo, které Vrchlický podal ve své „Poesii francouzské nové doby“, objevuje nám autora zase v celém jeho nadání a železné pili. Jest to objemem nejsilnější kniha, kterou až dosud „Poesie světová“ vydala a co do vytříbenosti a ušlechtilosti formy nemá sobě v celé sbírce rovné jen zase u vyšších již překladů Vrchlického“ (SLÁDEK 1878: 224).

Dále Sládek oceňuje bohatost a rozmanitost vybraných básní užívaje k tomu rozmanitých květinových metafor:

„Vrchlický nepřekládal z anthologie, on vyšel si sám na květnaté luhy za Rýnem a složil a uvil kytici podle vlastního výběru. Nerostly mu ty květy nasnadě, ale nepostrádáme mezi nimi žádných od bujných kamelií v sklenících pařížských přes nezabudku na vlhkých lučinách až k dlouhé mořské řase v Bretagni a zimozrazu v horách vogesských“ (tamtéž).

Také *Osvěta* přinesla přátelskou odezvu:

„Že překlady jsou v každém ohledu výtečné, rozumí se samo sebou; dokázalť Vrchlický jednak původními svými básněmi, jednak dřívějšími překlady z V. Huga a G. Leopardiho, že jest mistrem formy, že má výraz v úplné moci a umí odívati myšlenky v takové roucho, které jim nejlépe sluší a k nim co nejtěsněji přiléhá. Jeho verše jsou jako z litiny, jeho rýmy plné, nové, samý libozvuk, jazyk přitom správný a mluva ušlechtilá, úchvatná“ (SOBOTKA 1877: 165).

Sobotka jako jediný upozornil i na nedostatky, které sám označil jako nečetné a nepatrné. První z nich je kladení genitivu substantiva mezi předložku a slovo, k němuž předložka náleží (např. „pod pána bič“, „až k hory patě“), což vede místy až k nesrozumitelnosti (např. „mdlý hluchým nebe zvát on prázdným uzří nebe“),³ druhá skupina výtek je zaměřena na volené lexikum, kdy Sobotka navrhl užívání slova „blankyt“ namísto „azur“, protože je známější; s nelibostí sleduje také zálibu mladé básnické generace ve slově „vzmach“. Další nedostatky jsou rázu gramatického („v kleče“ namísto „kleče“ nebo „klečíc“; „převrací“ namísto „převracejí“ apod.) (srov. tamtéž 165-166).

V Pokroku byla kromě vlídného přijetí přislíbena i další pozornost: „Oznamujíce

3 Vrchlický tak činí zcela záměrně z důvodů prosodických. Stejně mu bude vytýkána například i vokalizace předložek (např. „ke umění“).

prozatím stručně nové vyšlé dílo, doufáme co nejdříve vrátit se jak k němu, tak k celému velezáslužnému podniku „Poesie světové“ (ANONYM 1878: 4).

Přislíbené pozornosti se v *Pokroku* Vrchlického antologii dostalo o dva měsíce později ve fejetonu F. A. Šuberta. Nabídl i srovnání s českou tvorbou:

„Kniha plní věrně úkol svůj, podávajíc ukázkou poesie všech známějších básníků francouzských – a proto jest v těch ukázkách mnoho cenného a také nejedna věc, při které vám beze vsí neskromnosti kmitne hlavou myšlenka, že v naší novodobé poesii české máme i lepších ještě věci“ (ŠUBERT 1878: 1).

Šubert ocenil, že Vrchlický na konec knihy připojil životopisy básníků. V závěru příspěvku byla obsažena zajímavá poznámka, v níž autor upozornil na jakéhosi autora, který před touto antologií varuje, jelikož obsahuje báseň, „*jejíž tón se nenese duchem dogmatův víry*“ (tamtéž). Nad tímto se Šubert podivuje a odpovídá, že pokud má být podán pravý obraz francouzského básnictví, je třeba zahrnout do něj všechny náležité tvůrce, jinak by byl tento obraz falešný (srov. tamtéž).

K samotné kvalitě překladu pak napsal Šubert následující:

„Nejde arci proud nově mu vykázaným řečištěm nikdy tak bystře a ladně, jako tam, kde sám si vybírá i směr i skaliska i květy, jichž dotknouti se chce, a v překladě zemdlivá i básník. Však přes to básně „Poesie francouzské“ mají překlad velmi dovedný a hladký, připojující se co nejužší k formě originálu. Kde slovo a verš něco tvrdosti má, dlužno to omluvit jak povahou překladu, tak neobyčejnou hojností ukázek, vyplňujících bez mála půl čtvrtá sta stránek“ (tamtéž).

V *Pražském denníku* se Vrchlický dočkal velmi příznivé reakce:

„Vedle skvělých svých poesii původních seznamuje nás bohatě nadaný duch jeho [Vrchlického] též s plody básnických velikánů jiných národů a vedle dřívějších prací tohoto druhu leží před námi 18. svazek „Poesie světové“ [...], jenž obsahuje pod názvem „Poesie francouzská nové doby“ anthologii vybraných básní předních duchů francouzských v převodu tak zdařilém, jak toho jen od Vrchlického očekávati můžeme. Každý přítel pravé poesie pokochá se v obsáhle sbírce této, která povždy literatuře české ku cti a ozdobě sloužiti bude. (ANONYM 1878: 2)

Nadto byla v *Pražském denníku* připojena i reklama: „Poesie světová“ by neměla v žádné vzdělané rodině české scházeti a protož budiž poznovu co nejvřeleji

doporučena“ (tamtéž).

Zároveň v tomto roce vyšly v *Lumíru* čtyři překlady z Baudelairových *Malých básní* v próze.⁴ Do *Poesie francouzské nové doby* byly s drobnými textovými změnami převzaty výše jmenované básně (*Vodotrysk* a *Duše vína*), další byly vybrány tak, „aby našimi malými a směšně prudními poměry mohly projít“ (STUPKA 1928/29: 25). Pro Vrchlického byl tento vyostřující se konflikt velmi nepříjemný, jak vyplývá opět z jeho korespondence s bratrem (tamtéž: 26). Opustil tehdy rozepsanou studii o Baudelairovi, neboť byl pohoršen ‚*lžimravnostními předsudky literárního vedení českého a tehdejší české inteligence*‘ (srov. tamtéž: 26), a vrátí se k ní až v roce 1896.

3. Léta 1878-1880; překlad Lislova *Kaina*

V následujících dvou letech vycházely v *Lumíru* překlady básní těchto tvůrců: A. de Musseta, C. Mendèse, P. de Ronsarda, M. Rollinata, V. Huga, F. Coppého, M. Bouchora, T. de Banvilla, H. Cazalise a A. Theurieta.⁵ Zároveň *Lumír* otiskl studie a referáty, které se často vázaly právě k překládanému textu nebo autorovi, např. o Coppého sbírce *Les récits et les élégies*, případně k autorům překládaným již dříve (A. de Vigny, L. de Lisle, V. Hugo, Ch. Baudelaire...) Tyto texty byly uváděny pod souborným názvem *Z nové poesie francouzské*. Informovaly také o novinkách z oblasti beletristické a vědecké na francouzském knižním trhu (viz VRCHLICKÝ 1879: 32).

Teprve rok 1880 přinesl rozsáhlejší překlad, který se dočkal odezvy v periodikách. Jednalo se o báseň Leonta de Lisle: *Kain*. F. Schulz v *Osvětě* hodnotil překlad následovně, dokonce výše než Byronovo dramatické zpracování téhož tématu:

„[...] J. Vrchlický vydal letos překlad jedné z nejvýznamnějších básní jeho: *Kain* (báseň Leonta de Lisle, v Praze, nákladem J. Ottovým). Kdo porovná báseň Lislovu s dramatisovaným zpracováním téhož předmětu od Byrona, dá francouzskému pěvci

4 Konkrétně se jedná o texty *Starý kejklíř*, *Oči chudých*, *V jednu hodinu v noci* a *Samota*. Za překladatele byl původně označen B. Frída, nicméně je jisté, že se jedná o práci Vrchlického. (Viz STUPKA 1928/29: 75)

5 Báseň *Černohlávek* je jako první z Vrchlického překladů publikována mimo *Lumír*; konkrétně v *Zábavných listech*.

přednost, a jsme českému básníku velice povděční, že nás seznámil s tímto velkolepým útvarem francouzské Musy. Ohromnost názorův světových a kulturních v nejdokonalejší formě slovesné! A český překlad, jak z pera Vrchlického už jsme jim zvykli, nádherný, nová báseň česká! Vnitřní hodnotě této skladby odpovídá důstojně i vnější úprava, skvostná a jemná“ (SCHULZ 1880: 1050).

Také Otokar Mokrý hodnotil v *Květech* Vrchlického práci příznivě. Označil ho za „nadšeného a neobyčejně pilného překladatele vynikajících zjevů francouzských“ (srov. MOKRÝ 1880: 501). Podtrhl, že kromě Vrchlického překladů byl Lisle pro české publikum doposud neznámý, charakterizoval Lislovu tvorbu⁶ a ke kvalitě překladu dodal: „Co se překladu dotýče, jest nejlepší zárukou pro jeho správnost jméno překladatelovo samo, i myslíme, že podařilo se mu plnou měrou to, co projevil ve zmíněné stati vzhledem ku překladům Kaina jako pouhé přání. (tamtéž: 501-502).

Kromě Lislovy básně *Kain* vyšly v tomto roce také překlady poesie A. France, V. Huga a A. Lemoyena.

4. Vrchlického překladová činnost v letech 1880-1882

Rok 1881 přinesl poměrně velké množství překladů a studií; zároveň je to první rok, kdy Vrchlický publikuje v rozmanitých periodikách. V *Lumíru* pod hlavičkou *Novinky literatury francouzské* můžeme najít překlady básní Ch. Grandmougina, H. Cazalise, A. V. de L'Isle Adama, A. Silvestra, V. Huga,⁷ F. Coppého, A. de Lamartina, L. de Lisle a J. Aušana. Ve studiích se věnoval již dříve překládaným autorům, mezi nimiž můžeme jmenovat například F. Coppého či Ch. Grandmougina. Zvýšenou pozornost patřila V. Hugovi, v *Lumíru* publikoval pojednání o jeho vývoji a tvorbě, další Hugově nové sbírce *Čtyři větry ducha*, ta vyšla i v *Pokroku*. Tam můžeme najít také studii o pesimismu v Hugonově poesii. V *Národních listech* se nově objevila rubrika *Z literárních klepů francouzských*. Například v čísle 160 se tak můžeme dočíst o dobrodružství A. Karra s L. Coletim, v čísle 164 o posteli Gérarda de Nerval, v dalších pak o ztraceném rukopisu J. Aušana nebo o legendě o Balzacovi. *Národní*

6 Na základě Vrchlického stati o Lislovi, která vyšla v *Lumíru* r. 1879.

7 Konkrétně z jeho nové knihy *Čtyři větry ducha*.

listy nabídly feuilleton o P. de Saint-Victorovi.

V roce 1882 převážily v periodikách nad překladovou tvorbou studie. V *Národních listech* postupně vycházely některé portréty frankofonních tvůrců, které byly spolu s jinými o pět let později otištěny v knize *Básnické profily francouzské*. Poetickou formou byli představeni autoři, mezi nimiž můžeme citovat např. A. France, Ch. Grandmougina, T. de Banvilla, S. Prudhomme, M. Bouchora, J. Richepina, F. Coppéeho, A. Renauda, H. Canzalise, E. Manuela a mnoho dalších. V *Květech* publikoval překlady básní L. de Lisle a S. Prudhomme, v *Lumíru* pak uvedl mimo jiné studii o vztahu Lamartina k Byronovi⁸, nekrolog fr. satirika A. Barbiera, přehled děl V. Huga v posledním desetiletí a jejich rozbor; nezajímavý nebyl ani překlad básní E. Zoly. Pod společným nadpisem *Z nové poesie francouzské* tam byly otištěny i básně A. Silvestra a P. Bourgeta.

5. Hugovy Nové básně

Novinkou na knižním trhu byl titul *Nové básně*, který přinesl tvorbu V. Huga. Můžeme v něm najít ukázky ze sbírek *Vnitřní hlasy*, *Podzimní listí*, *Písně ulic a lesů*, ale i z *Legendy věků*. Otokar Mokrý v *Květech* zhodnotil sbírku pozitivně: „Překlad Vrchlického vyniká touž lepou uhlazeností formy jako veškeré ostatní práce tohoto druhu vyšedší z duševní dílny neúnavného básníka“ (MOKRÝ 1882: 373).

V *Národních listech* Otokar Mokrý také pokládal dokonalost Vrchlického překladů za zcela samozřejmou záležitost: „O překladě Vrchlického šířiti se netřeba, bylot' umění jeho ve směru tom již přečasto oceněno a také tentokráte osvědčilo se co nejskvěleji na nesnadných básnických formách Hugových“ (MOKRÝ 1882: 1).

Neproblematické bylo také hodnocení v *Rozhledech*: „Básník autor i básník překladatel jsou arci této knize doporučením dostatečným. – Nepochybujeme, že dostane se jí pozornosti nejhojnější“ (ANONYM 1882: 3).

Ferdinand Schulz ve své úvaze v *Osvětě* přisoudil zásluhy za poznání Hugovy tvorby právě Vrchlickému: „Teprve Vrchlický uvedl k nám Nestora literatury

8 Vrchlický zde vysvětlil Lamartinův názor na Byrona a jeho vliv na Lamartinovo dílo. (srov. *Lumír* 1882, č. 3, str. 38-40).

francouzské v pravé jeho podobě a velikosti, netoliko výborem ale i znamenitě zdařilým překladem jeho básní lyrických“ (SCHULZ 1882: 931). O vlastní sbírce pak dodal „Vrchlický vybral z ohromného bohatství poesie Hugovy, co básníka hlavně charakterisuje, a překládá ve formě tak mistrné, v jaké píše své originály“ (tamtéž).

Hodnocení Vrchlického překladu tohoto výboru se objevilo i v Ruchu, kde F. Chalupa napsal: „Jako jest obdivu a podivu hodná původní činnost Jaroslava Vrchlického, tak zároveň nemusíme skrbliti uznáním a chválou, pohlédneme-li na jeho činnost překladatelskou“ (CHALUPA 1883: 127). Poukázal na Vrchlického nevšední nadání, rozsáhlé vzdělání, pevnou vůli a vzornou energii, shrnul jeho překladatelské dílo v celé šíři⁹ (srov. tamtéž). K vlastnímu překladu Nových básní dodal Chalupa, že se Vrchlický „vžil v ducha originalu“ (tamtéž), což doložil těmito slovy:

„Vrchlický při svých překladech má šťastnou ruku při volbě, má i šťastné slovo, jeho překlad jest rázovitě poetický a také český. Co se týče věrnosti, objevuje se i u Vrchlického, co při překladatelích, kteří s takovou lehkostí pracují, bývá obyčejně, že jest součinnu i původní tvoření, takový překladatel časem a místy přebásňuje. O výhodách, přednostech a stinných stránkách podobných překladů mnoho již bylo mluveno, to však jisto, že naše literatura jimi získává“ (tamtéž).

Po vydání poslední sbírky překladů Hugovy poesie v roce 1901 vznikne spor právě o přínos západních vlivů pro českou poezii. Také hodnocení překladů nebude zdaleka tak jednoznačně kladné jako dosud.

6. Překlady z let 1883-1884

Rok 1883 přinesl překlady básní L. de Lisle, M. Rollinata, J. Lorraina. Ch. Grandmougina a A. Theurieta v *Lumíru*. Tam byla publikována i zpráva o založení nové francouzské revue nazvané *Revue des Chefs d'œuvres*. V *Národních listech* vycházely další z básnických profilů (M. Rollinat, J. Lorrain, L. Ackermannová, P. Bourget a J. Souлары). V *Pokroku* Vrchlický vydal studii *Pátý díl „Legendy věků“*.

9 Zdůrazňuje nejen překlady z francouzštiny, ale mj. překlad Dantovy Božské komedie či poesie G. Leopardiho.

Během následujícího roku vycházela Vrchlického překladová činnost převážně v časopise *Květy*. Pod společným nadpisem *Básníci francouzští* tam můžeme najít básně L. de Lisla, S. Prudhomme, H. Cazalise, J. M. de Heredii, A. Renauda, L. Bouilheta a M. Bouchora. V *Lumíru* se objevují další zprávy z francouzského literárního života, básně A. Theurieta. V *Národních listech* pokračovala řada *Básnických profilů francouzských*, z celé řady autorů můžeme jmenovat alespoň některé: P. Verlaina, G. de Maupassanta, J. M. de Herediu, A. de Vigny, A. Theurieta, A. Parodiho...

Ukázka z Leontovy tvorby vychází i ve *Světozoru*.¹⁰

7. Rok 1885; antologie z tvorby L. de Lisla

I v roce 1885 Vrchlický hojně překládal, v *Květech* vycházejí básně G. Nadauda, F. Coppéeho, J. Soulyho a J. Rameaua, v *Lumíru* básně L. de Lisla, J. Moréase, V. Huga, Ch. Baudelaira, A. de Lamartina, P. Bourgeta, J. Rameaua, G. Lafenestra a hugonovské studie, jedna se objevila i v *Pokroku*. Ve *Zlaté Praze* byla uveřejněna Vrchlického báseň ke cti V. Huga a článek k jeho 84. narozeninám. *Národní listy* přinesly Vrchlického přehled francouzské poezie za rok 1885, *Ruch* překlady básní L. de Lisla.

Právě tomuto básníkovi věnoval Vrchlický také svou další antologii. Dočkal se opět vlídného přijetí: „Překlad autorisovaný Jaroslava Vrchlického jest bezúhonný a nelze se diviti, neb překládal vsutku s pietou, jak v úvodu praví, jsa sám bojovníkem též pro ideály věčné“ (ČERMÁK 1885: 3). Kromě tohoto hodnocení nabídl Čermák také velmi stručný Lislův životopis, přehled jeho díla a jeho charakteristiku (viz tamtéž). Také E. Mířiovský ve *Zlaté Praze* ohodnotil Vrchlického práci kladně:

„Charles Marie Leconte de Lisle [...], mistr ohnivého, květnatého slohu, který ovládá látky star[o]řecké, starořímské a staroindické s řídkou suverenitou a jim propůjčuje útvarův skutečně grandiosních, stojí ve »výboru«, ježž nám Vrchlický neméně štědrou jako obratnou rukou připravil, živě před námi. Ostatně i překladatel případně charakterisuje básnický význam Leconta de Lisle, nazýváje poesii jeho

10 Vrchlický v tomto období soustředil svou překladatelskou činnost spíše na italskou literaturu, vydal *Poesii italskou nové doby*.

»eminentně spektakulární a plastickou«. Výbor je pořízen velmi pečlivě z různých sbírek [...],¹¹ překlady samy v intervalech přinášely čelnější naše listy belletristické, hlavně Sládkův »Lumír« (MIRĚIOVSKÝ 1885: 755).

Světobzor přinesl přehled Lislovy tvorby, která u nás doposud vyšla výhradně ve Vrchlického překladu. F. V. Vykoukal komentoval výbor těmito slovy:

„Vrchlický v úvodních slovech dí, že výbor ten překládal s pietou největší, a věru naléztí nějaký pochvalný praedikát pro překlad tento, jakož pro Vrchlického překlady vůbec, jest dnes nemožno. Tak se u nás ještě nepřekládalo“ (VYKOUKAL 1886: 60).

Vykoukal porovnal báseň z této Lecontovy sbírky *Kristina* a Erbenovu *Svatební košili*: „[...] i nad francouzským spracováním této pověsti báseň Erbenova vysoko stojí“ (tamtéž), toto srovnání má však pouze proklamativní charakter. Dále se zabýval tématy a motivy, které se v antologii objevily (tropická příroda ostrova Bourbon u Madagaskaru jako vzpomínka na básníkovo rodiště, védické hymny a modlitby za mrtvé, helenské i biblické motivy...). Vykoukal dodal: „*Takový jest Leconte de Lisle. Pro něj žije jen minulost. - Co je mu po přítomnosti?*“ (srov. tamtéž). V samém závěru pak rozvažoval o postavení básníka ve světě, odpověď však nenabídl: „*Má však se básník stavět na odpor proudu doby a chtít jej obracet v staré koleje? Nemá on se podvoliti a plouti s ní? Či jest zde lidstvo a doba pro básníka, a ne básník pro lidstvo doby své?*“ (tamtéž).

Poměrně příznivá byla i krátká zpráva v Podřipanu: „Zásluhou Jar. Vrchlického dostalo se literatuře naší výtečného ‚Výboru básní Leconta de Lisle‘ [...] v překladech, jež zasluhují jméno ‚pabásnění‘“ (ANONYM 1886: 3). Následoval popis dojmů, které čtení této poezie vzbuzuje: „Čtenáře ovívá brzy vonný dech Libanonu, brzy chlad stinných údolí Tigridy a Eufratu“ (tamtéž). Autor zároveň píše: „Jsou to runy, tesané do skal, označující málo slovy velice mnoho a proto přístupné úplnému pochopení teprve po několikerém přečtení a promyšlení“ (tamtéž).

E. Miřiovský v *Pokroku* upozornil na tři nové práce Vrchlického z tohoto roku, tedy na *Sonety samotáře*, *Povídky ironické a sentimentální* a pro nás zajímavý výbor z básní L. de Lisle. Autor napsal o Vrchlickém: „*Co tento básník pro poznání literatury*

11 Poèmes antiques, Poésies barbares, Hymnes orphiques, Poésies complètes atd.

francouzské a vlaské u nás učinil, je zajisté kus práce, na kterou by za obyčejných poměrů našich bylo potřebí lidí několika“ (MÍŘIOVSKÝ 1885: 2). Ocenil zvláště, že vedle vlastní produkce publikoval Vrchlický také mnoho z překladové práce a v závěru příspěvku charakterizoval Lislovu tvorbu (srov. tamtéž).

8. Překlady z roku 1886

Rok 1886 se nesl v duchu ještě horlivější Vrchlického překladatelské činnosti. Značnou část básní publikoval Vrchlický v *Nedělních listech*, příloze *Hlasu národa*. Většina textů tam vycházela pod společným názvem *Z nové poesie francouzské*. Byly to básně J. Rameaua, J. Richepina, S. Prudhomme, Ch. Fremina, P. Verlaina, G. Mara, J. Souларыho, L. de Chauvignyho, Ch. Grandmougina a část Hugova *Konce Satana*.¹² Dále v *Hlasu národa* Vrchlický nabídl přehled francouzské poezie roku 1886. V *Květech* se pak objevily básně A. De Vignyho, F. Mistrala, J. Richepina, V. Huga a J. Souларыho. V *Lumíru* nalezneme pouze překlad S. Mallarmého, J. Rameaua, E. Greniera a P. Verlaina. Verlainovi byla věnována také studie v *Pokroku a přehled francouzské básnické tvorby za rok 1885*.

9. Rok 1887 a Básnické profily francouzské

V roce 1887 pokračovala řada Vrchlického překladů v příloze *Hlasu národa*, v *Nedělních listech*. Pod společným názvem *Ukázky z nové poesie francouzské* otiskovaly básně F. Plessise a Ch. de Pomairola, dále básně J. Normanda, ukázkou z Hugovy sbírky *Co jsem viděl*, a verše spolu s obsahem knihy Lacenairových *Pamětí*. Dále v tomto ročníku *Hlasu národa* nalezneme studii o L. de Lisle při příležitosti jeho přijetí do Francouzské Akademie, další o deníku bratří Goncourtů včetně ukázek. *Světlozor* přinesl překlad básní V. Huga, stejně tak *Lumír*, kde dále vycházela poezie T. Aubanela, K. Valada, L. de Lisle a du P. du Heussyho, v *Květech* můžeme najít

12 Kromě ukázky Vrchlický napsal o *Konci Satana* i studii.

ukázky z nové připravované antologie moderní francouzské poezie, kde byla zastoupena celá řada autorů, v *Ruchu* báseň J. Bretona.

Klíčovou událostí překladatelské tvorby tohoto roku bylo ovšem vydání knihy *Básnické profily francouzské*. Jednotlivé studie vycházely průběžně v *Národních* listech, tohoto roku se dočkaly knižního vydání. Většina textů je psána prózou v abecedním pořadí, čtyři z nich jsou ve verších (o T. Gautierovi, A. de Vigny, A. de Lamartinovi a A. de Mussetovi). Bezprostřední hodnocení bylo opět takřka bezvýhradně kladné. V *Národních listech* byl Vrchlický označen jako nejpovolanější autor, který nám v kritických a poetických črtách může zobrazit moderní francouzské básnictví (ANONYM 1887: 1). Autor k Vrchlického práci projevil velkou důvěru:

„Básník básníka, vede li si objektivně, snáze a lépe posouditi dovede, než theoretik třeba vzdělaný, poněvadž vady i přednosti spíše vycítí, byť je z theorie nevysvětlil, aniž příklady doložil. Z toho ohledu vážíme si Vrchlického studií, které že o materiál cizí nezavadily, věříme na slovo“ (tamtéž).

Oceněna byla i Vrchlického objektivita, neboť upozornil na přednosti jednotlivých autorů, ale i na nedostatky v jejich tvorbě, ovšem velmi šetrně, formou bonmotů. Vyzdvižen byl i na fakt, že se Vrchlický přes vlastní náklonnost k parnasismu nijak nevyjádřil k uměleckým zásadám. Nicméně nepopřel, že básnická tvorba po Hugovi degeneruje, je to doba úpadku rodící epigony (srov. tamtéž). „*Posudky v jednotlivostech vynikají hlavně silnými, často kritickými rysy, líčením jasným a ostře vedeným, na přednosti i vady stejně sehnáno světel*“ (tamtéž).

Jeho práce byla pozitivně zhodnocena také v příloze Švandy Dudáka:

„Sotva která z velkých literatur světových má pilnějšího, nadšenějšího a povolanějšího tlumočníka bohatých pokladů poesie francouzské, jakého naše malá, na překlady dokonalé dosti chudá literatura našla v Jaroslavu Vrchlickém“ (HERRMANN 1887: 57).

Herrmann také připomněl, že před Vrchlickým u nás byla z francouzštiny překládána pouze dramata ne vždy valné kvality a nevhodně vybrané prozaické texty, navíc často převáděné z německého překladu. Vrchlický byl chválen také za průběžně vycházející studie, „*v nichž způsobem duchaplným a vysoce zajímavým, namnoze jen několika význačnými rysy nakreslil duševní tvárnost vynikajících osobností Parnassu*

francouzského“ (tamtéž). Vřelé doporučení je pak podtrženo následovně: „*Se vzácným vkusem a s obdivuhodnou vyspělostí slohovou dovedl se vyhnouti suchopárné jednotvárnosti a poskytl čtenářstvu knihu, na ten čas jedinou svého druhu v naší literatuře*“ (tamtéž).

Ve stejném duchu se nesla i kritika ve *Světozoru*:

„Uznanou pravdou, které ani nejjarytější odpůrci Vrchlického popřítí nemohou, jest, že on první nám otevřel svět oněch literatur, on první nás naučil znáti representanty různých směrův, on první ukázal nám nové formy – on pošinul poesii naši k té výši, o které se vrstevníkům Hálkovým před tím nikdy ani nesnilo“ (ANONYM 1887: 462).¹³

Rovněž v *Jitřence* hodnotil F. L. Popelka Vrchlického práci kladně:

„V padesáti podaných charakteristikách francouzských spisovatelů nové doby – pravých to ostře vyznačených profilech – předvádí nám slovatný básník, u nás zajisté nejkompletnější znalec v tomto oboru, jasný a důkladný obraz celé francouzské moderní literatury básnické. Veškeré tyto studie mimo svůj obsah vnitřní vynikají však též virtuositou slohu, v kterémž ohledu jsou pravými vzory prací podobných“ (POPELKA 1887: 354-355).

Knihla byla dedikována Nerudovi, „*který druhdy první boursal čínskou zed' našeho života literárního*“ (tamtéž). Důraz byl kladen opět na kritický přístup, v našem prostředí nový; studie dosud přinášely pouze data, „*kde se ten či onen básník narodil, kde a kam chodil do škol, vypočte se řada planých rýmů, gramatických a pravopisných chyb, hříchy proti morálce a pedagogice – a [čtenář] odnese si mlhavý a nudný dojem o knize i o básníku*“ (tamtéž).

Jediná výtka, která se v hodnocení objevila, se týkala organizace sbírky. Podle autora by bylo vhodnější řadit básníky podle příslušnosti ke směrům, nikoli abecedně. Nicméně i toto ohodnocení bylo zakončeno reklamou: „*Co říci více o této knize? Čtěte! Kniha ta poučuje, baví a pobádá k přemýšlení. Každému, kdo chce poznati poesii francouzskou blíže jest knihou nevyhnutelnou*“ (tamtéž).

O poznání kritičtější bylo stanovisko, které v *Hlidce literární* zaujal P. Vychodil. Ve svém příspěvku nejprve charakterizoval obsah knihy, a pak nabídl dvojí perspektivu:

13 I tato proměna českého básnictví vlivem francouzské poezie bude později předmětem sporu.

buď je možné se na Vrchlického krátké texty dívat jako na literárně kritické stati, nebo jako na „*virtuosní causerie spisovatelovy*“, které mají vzbudit obdiv samy o sobě (srov. VYCHODIL 1887: 304). Také Vychodilovo označování Vrchlického jako „pana spisovatele“ naznačuje ironický odstup. Vyčetl mu pak hlavně „*bombastickou nadsázku*“ a „*upřílišněnost dle známé jeho manýry*“:

„...delší řadou [textů] však, po kterou čtenář má stále v úžase býti napjat, četba omrzí, ba téměř otupí: kde jest samá velkolepost, samá nekonečnost atd., tam vlastně pravý dojem přestává. To již jest vadou knížky samé o sobě, kterážto vada vzrůstá vzhledem k obsahu samému“ (tamtéž: 305).

Další výtky byla směřována vůči sestavení sbírky, stejně jako tomu bylo ve *Světozoru*. Kvůli alfabetskému pořadí vedle sebe stojí básníci různé velikosti a pozornost je jim věnována velmi různorodě. Pak následovalo pokárání za Vrchlického „*slepé nadšení*“, které přehlíží stinné stránky moderní francouzské literatury, což je „*zločinem spáchaným proti mravnosti národní*“ (srov. tamtéž). Stať o Hugovi je podle Vychodila diktovaná fanatismem a svá hodnocení dokládá ukázkou textu o J. M. de Herediovi:

„José Maria de Heredia. Málo jest sonetů, které napsal, ale všechny jsou mistrovské. Zvučnost, síla, kolorit, vše tu spojeno k výsledku překvapujícímu. Je to neustálý triumf, co zvučí z jeho lyry. Některé sonety mají ráz antických kamejí, jiné jsou mistrně tepané a ciselované vasy plné tropických květin. Nazval bych jej nejraději Almou Tademou poesie“ (VYCHODIL 1887: 305).

Tu pak hodnotí slovy: „Tot' celá charakteristika, a tím tonem jde to takřka stále, tak že zaslouží si p. spisovatel podivu našeho, že sebral tolik pochvalných úsloví“ (tamtéž: 305). Vychodil nicméně oceňuje věcnou správnost a uznává Vrchlického znalosti o moderním francouzském básnictví a poezii vůbec. V podrobnostech je podle něj Vrchlický názorný, jeho dikce je živá a „kdykoli miláčkům svým opováží se něco vytknouti, zní to jako nejelegantnější pařížský kompliment, z něhož potřebí teprve vystudovati, zda to pochvala či výtky“ (tamtéž: 305-306). Závěrečný komentář není nijak příznivý: „On tolik podal, třeba to přijati --- co podal věcného, přijati s díkem; co v úhrnné úsudky své vnesl s tendenčního stanoviska neobmezeného ctitele, to jest knížce na újmu, jako vůbec všem spisům Vrchlického“ (tamtéž: 306).

10. Léta 1888-1889

Hned z kraje roku 1888 se v *Nedělních listech*, příloze *Hlasu národa*, objevila Vrchlického studie nazvaná *Parnas mladé Belgie*. Stejnomená antologie vyšla o rok dříve v Paříži. Pojednávalo se v ní o Baudelairově pobytu v Bruselu v letech 1864-1865, o jeho vlivu na mladou generaci belgických básníků a tito v ní byli také charakterizováni. Tak Vrchlický přeložil a otiskl ukázky poezie E. van Arenbergha, P. Berliera, I. Gilkina, A. Girauda, Ch. von Lerbergha, M. Maeterlincka, L. Montenaekena a M. Wallera.

Pod názvem *Listy o nejnovější poezii francouzské* vycházely v týchž novinách ukázky z tvorby S. Prudhomma, M. Bouchora, P. Verlaina, G. Rodenbacha a R. Darzense. Pokračuje také charakteristika deníku bratrů Goncourtových.

Stále ještě v roce 1888 vychází ve Francii výběr z Hugových rukopisů s názvem *Toute la Lyre* (ve Vrchlického překladu *Celá lýra*). Ukázky z tohoto výboru byly otištěny v *Lumíru*, *Zlaté Praze* a v příloze *Hlasu národa* nalezneme kromě básní také studii o této sbírce. Ukázka z Hugových *Nových básní byla publikována v Podřipanu*. *Květy* přinesly nové básně L. de Lisle.

Léta 1889 a 1890 se u Vrchlického nevyznačovala velkou překladatelskou aktivitou. V příloze *Nedělních listů* pokračovala řada nazvaná *Novinky poezie francouzské*. Obsahovala mimo jiné studii o životě a díle A. Rimbauda s ukázkami jeho veršů. Vrchlický psal, že Hugo označil Rimbauda jako Shakespeara dítě (srov. VRCHLICKÝ 1889: 1) a vysvětlil, proč:

„Jako Shakespeare má Rimbaud úchvatnou sílu a barvitost v obraze, má tu božskou naivnost geniů, ale nezapomeňte, že hned vedle Shakespeara stojí v epithetu ‚dítě‘ – tedy vše to v miniatuře, ale též se svěžestí a gracií ovšem někdy též s uličnictvím a rozpustilostí skutečně dětinnou“ (tamtéž).

Vrchlický ocenil, že ve Verlainově antologii *Prokletí básníci* má své místo i Rimbaud, nicméně podle něj Verlaine nevybral texty, které by pro Rimbauda byly nejpříznačnější:

„Verlainovi více imponovalo vše, co jest cizí, mystické, nejasné (řekněme i místy nezralé) a monstrosní ve vložce Rimbaudově. [...] Hlavní těžiště Rimbaudovo jest jinde, patrně v těch silně kolorovaných Murillovských genrech první doby jeho

tvoreni a nikoli v nesouvislych, roztrhaných, mystických rhapsodiích – at' už veršem nebo prosou – z let pozdějších (tamtéž).

Znamé Rimbaudovo hledání nového básnického jazyka Vrchlický nijak nevítal:

„[...] zralé a propracované věci zapíral a začal se spokojovati se zachycováním nejasných a neurčitých dojmů, [...] v čemž se otvírá nekonečný, ale ovšem též velice nebezpečný svět mlhovin a beztvárností“ (tamtéž). Ta část z Rimbaudova díla, která je podle Vrchlického zralejší a lepší, zůstala v rukopise, otištěny byly prozatím pouze Iluminace, které „pozbyvají z větší části jasnosti v myšlence a veškeré formy v provedení“ (tamtéž). Vrchlický jasně vysvětlil, kdy je báseň uměním: „Nebo nic to není platno, báseň má-li býti pravým dílem uměleckým, musí býti v první řadě jasná a srozumitelná“ (tamtéž).

V dalším textu Vrchlický pojednal o darwinismu ve francouzské poezii a kriticky hodnotí Lemmerovu antologii *Anthologie des poètes français du XIX. siècle*, která by podle Vrchlického měla obsahovat dalších 21 jmen básníků, která uvedl spolu s výčtem jejich básnické tvorby. V tomto periodiku našel své místo také *List o nové poesii francouzské*, v němž k úmrtí hraběte de Villiers de L'Isle-Adama Vrchlický otiskl charakteristiku jeho básnické tvorby, dále ukázka a rozbor básnického díla C. Popelina a F. Fabiého. Samostatná studie byla věnována tvorbě É. Augiera.

Květy přinesly překlad rozsáhlé Vignyho skladby *Mojžíš* a výběr z posledních básní V. Huga, dále pak soubor překladů z tvorby É. Augiera, T. Gautiera a R. Hamerlinga s nadpisem *Hostem u básníků*, které o rok později vyjdou pod týmž názvem i knižně.

11. Léta 1890-1892

Zajímavá poznámka Vrchlického vyšla roku 1890 v *Čase*. Autor si stýská na mladou básnickou generaci, která podle něj seriózně pracuje jen velmi málo, nemá dobrou vůli ani patřičné vzdělání k překládání ze světových literatur (srov. VRCHLICKÝ 1890: 251). Dále o hodnotě překladové práce napsal:

„[...] několik intimních neb erotických básní, které konečně ve vzdělaném jazyce napíše každý všude, netvoří ještě velkou poesii vzdělaného národa. Zde třeba práce seriosnější. Daleko větší úkoly čekají ještě nejnovější generaci básnickou, a to hlavně v básnickém tlumočení velkých děl světových. Jeden takový překlad [...] stojí za víc než deset byt' i dobrých subjektivních sbírek básnických. Ale k tomu je třeba studií a namáhavé a vytrvalé práce“ (tamtéž).

Kromě této poznámky publikoval Vrchlický v *Hlasu národa* nekrolog L. Ackermannové a charakteristiku její literární tvorby. Při příležitosti oslavy stého výročí narození A. Lamartina napsal o jeho rodišti Mâconu a o jeho díle. Vyšel další referát o části deníku bratří Goncourtů. Z překladů se v příloze *Hlasu národa* objevil pouze překlad starofrancouzské vánoční pastorely, v *Květech* další část práce nazvané *Hostem u básníků*, tato obsahuje překlady L. de Lisle, A. de Musseta a dalších básníků.

V roce 1891 vycházely Vrchlického básnické překlady opět v *Hlasu národa*, tentokrát pod společným nadpisem *Z nejnovější poesie francouzské*. Upozornil na nové práce T. de Banvilla, F. Coppéeho, hraběte de Guerne, C. Saint Saëns, É. Mikhaëla, E. Chevého, L. Dierxe, R. Lafagetta a dalších. V samostatné studii věnoval pozornost Hugově nové knize *Bůh*, další referát byl zaměřen na tvorbu T. de Banvilla.¹⁴ Příloha *Nedělní listy* otiskla Vrchlického studii nazvanou *Zmatek nad zmatek* s podtitulem *Poutí za „školami“ a „směry“ současné literatury francouzské*, v níž reagoval na novou knihu J. Hureta *Enquete sur l'évolution littéraire*.

Květy přinesly tři rozsáhlejší překladové celky. Prvním z nich byl příspěvek *Z nové poesie francouzské*, který obsahoval ukázky básní A. Daudeta, A. Mérata, F. Franka, E. Goudeau, T. Doriany, A. Hermanta a É. Mikhaëla. Druhým bylo pokračování řady *Hostem u básníků*, v němž můžeme číst vybrané básně T. Aubanela, L. Dierse, P. Verlaina, P. Quillarda a jiných. Poslední nese název *Sto básníků francouzských* a zahrnuje příklady díla Ch. Corana, L. Ratisbonna, G. Vicaina, R. Ginesta a É. Peyreforta.

V periodikách v těchto letech žádné komentáře k Vrchlického překladatelské tvorbě nebyly, až v roce 1897 otevřeně vypukne známý spor o jeho přínos pro vývoj českého básnictví.

Řada překladů *Hostem u básníků* v *Květech* pokračovala i v roce 1892, tentokrát

¹⁴ Vztah Jaroslava Vrchlického k tomuto básníkovi podrobně zpracoval F. Vodička, na jeho studii se zaměříme později.

s ukázkami poezie J. Lemaître, J. Loiseauové a dalších nefrankofonních autorů. Vrchlický publikoval i v nově založeném *Věstniku České akademie věd a umění*. Ve třech číslech pod společným názvem *Z nové poesie francouzské* seznámil čtenáře nejprve s těmito autory dramatických legend: A. Vacquerie, M. Amanieux, J. de Strada, E. Haroucourt, A. Silvestre a E. Morgant. V další části se pak věnoval básníkům G. Vicairovi, A. Valabréguovi, Ch. Grandmouginovi, R. Lafagettovi, P. Avenelovi a mnoha dalším. Jiný článek v tomto periodiku nese název *Poslední novinky Parnassu francouzského* a přináší překlady básní T. de Banvilla, C. Mendése, M. Rollinata, F. Fabiého, A. Silvestra, R. de Bonniérese, J. de Strady, Ch. Fustera, F. Vielé-Griffina, H. Réginera a M. Maeterlincka.

Časopis *Zábavné listy*, kde Vrchlickému rovněž vyšla překladová práce poprvé, přinesl ukázky francouzské lidové tvorby v příspěvku *Z národní poesie francouzské*.

Ostatní Vrchlického činnost byla v tomto roce zaměřena na teoretické práce. V *Nedělních listech* vyšly studie o životě a díle A. Rimbauda a referát o posledním dílu deníku bratří Goncourtů.

12. Rok 1893 a Moderní básníci francouzští

Rok 1893 byl ve Vrchlického překladové činnosti ještě méně výrazný. V *Květech* stále pokračovala řada *Hostem u básníků*, z francouzského prostředí tentokrát s ukázkami tvorby T. de Banvilla a M. Rollinata, samostatný příspěvek byl věnovaný sonetům J. Souvaryho. Pod nadpisem *Moderní básníci francouzští* tam můžeme číst překlady básní L. de Lisle, T. Gautiera, A. de Musseta, J. M. de Heredia a A. de Lamartina. *Lumír* přinesl Vrchlického článek o S. Mallarmém.

Příští rok byl ještě chudší. *Květy* otiskly pouze Vrchlického výběr z básní V. Huga. *Věstník České akademie věd a umění* přinesl příspěvek s názvem *Poetické novinky*, kde Vrchlický píše mj. o J. M. de Herediovovi a J. Stradovi.

Knižně vyšli *Moderní básníci francouzští*.¹⁵ Autor v předmluvě vysvětlil, proč se rozhodl zvolit abecední řazení autorů namísto chronologického, nebo třídění podle

15 Kniha je dedikována „paní Růženě Jelínkové-Daubkové na památku svých výkladů o nové poesii francouzské v kruhu pražských dam“ (VRCHLICKÝ 1893: 5).

příslušnosti k určitému směru, ačkoli to zpočátku chtěl:

„Dělidla směrů neb škol, rovněž i tak dělidla chronologického i historického může býti s prospěchem užito pouze u period uzavřených, odbytých; v našem případě mohlo by se ho užítí při době přípravní a nanejvýš při první době romantismu, ač i zde jsou celé řady básnických individualit, které se z rámce škol a směrů houževnatě vymykají (Aug. Barbier, Béranger). Juž při nejbližší skupině, Parnassu, nastává brzy pravý chaos, a skupina poetů od škol neodvislých, lépe řečeno, těžko označitelných, rostla by nad všecky rozměry“ (VRCHLICKÝ 1893: 9).

Zároveň je tím tedy vysvětleno alfabetické pořadí básníků v antologii *Poesie francouzská nové doby* z roku 1887, které bylo Vrchlickému vytýkáno v *Osvětě* (viz výše).

Hned v předmluvě *Moderních básníků francouzských* Vrchlický barvitě popsal vývoj francouzského básnictví. Začíná sice u Chéniera, tedy v době revoluce, ale při popisu jeho inspiračních zdrojů se dostává i do mnohem vzdálenější minulosti:

„Od antiky se poesie francouzská ani v době největšího rokoka a copu vlastně nikdy nevzdálila, ale byla to antika pudrovaná, traditionelní, frásovitá, chyběl jí podklad skutečných studií a chybělo jí i pochopení života a ducha antického. Byla to antika cetek a pozlátka, kudrlinek a nevinných obrázků idylických, imitace imitac“ (tamtéž: 11).

Vrchlický dále vylíčil, jak ve Francii zvolna vznikala romantismus a jak nejprve v Nodierově a pak v Hugově literárním kruhu získával svou podobu. Cení si na něm hlavně rozšíření básnického obzoru a vytříbení básnické formy (srov. tamtéž: 12-13). Za přímého dědice romantismu označuje parnasismus: „*Přímý dědic jeho, »Parnass«, šel v obém směru dál, mnohem dál, o něm lze říci, že objal světy. Ovšem oba padly v jednostrannost jako vše, co chce býti příliš soustavné a zákonodárné*“ (tamtéž: 13).

Následně psal o jednotlivých účastnících setkání v arsenalské knihovně, kterou měl tou dobou ve spravování právě Nodier, jmenovitě například o Mussetovi a Vignym. Srovnává jejich tvorbu a staví je také do kontrastu s jinými, méně známými básníky, jako jsou L. Ackermannová či S. Prudhomme. Při charakteristice básní Lamartinových lehce naráží na spor o V. Huga, který se z Francie na přelomu století přenesl i k nám. Soudobá francouzská literární kritika se totiž od romantiků distancovala, jak dokládá F. X. Šalda: „*Moderní Francouzové sami vidí v romanticích a zvláště ve V. Hugovi zjevy*

churavé a výjimečně zručné a cítí vliv jejich ve svou domácí literaturu jako neblahý“ (ŠALDA 1908/09: 352). K samotnému Hugovi pak měli francouzští kritici největší nechuť, Šalda cituje literárního historika P. Lassera, který o tomto básníkovi soudí, že *„jest mu duch dutý a emfatický, pokřivený a zručný“* (tamtéž). Vrchlický se k Hugovi ve srovnání s Lamartinem vůbec nestavěl příkře:

„Vytýkali nedávno Hugovi nedostatek myšlének; můj Bože, oč je myšléneková spížirna Lamartinova teprve chudší! Nejen, že vyjadřuje dost často pravdy ty nejobecnější, city ty nejvšednější, každému přístupné a známé, nýbrž většina jeho skladeb je tendence náboženské, kde teprve všecka zásluha se redukuje na stránku formální“ (VRCHLICKÝ 1893: 15).

V následné pasáži byl Hugo naopak popsán jako *„báječně všestranný“*, protože *„on právě objímal všecko a vyslovil skoro všecko“* (tamtéž: 16-17). Označil Huga za vzor celé další básnické generace, která mu za mnoho vděčí, ačkoli ho jako inspirační zdroj zapírá (srov. tamtéž: 18).

Vrchlický vybral pět básníků, kteří *„udávají nám hlavní tony v celé nové poesii francouzské“* (tamtéž: 20). Jsou to Ch. Baudelaire, L. de Lisle, T. de Banville, F. Coppée a S. Prudhomme, následují jejich stručné charakteristiky. V závěru předmluvy se Vrchlický zmínil o nejnovějších směrech dekadentů a symbolistů. Za jejich děda označil Ch. Baudelaira, za nejvýraznějšího představitele považoval P. Verlaina, pak Mallarmého a další.

Antologie obsahuje také osm překladů z Maeterlinckových skleníků. Miroslav Červinka se podrobně věnoval vzniku a vývoji symbolismu, ve studii *Vrchlického překlady Maeterlincka a počátky symbolismu* se můžeme dočíst, že Vrchlický v této antologii *„dal přednost básním ve volném verši s experimentální kompozicí metaforikou“* (ČERVENKA 2003: 112). Překlad těchto básní byl důležitý pro vývoj symbolismu, velký vliv měly například na prvotinu O. Březiny *Tajemné dálky* (srov. tamtéž).

Vrchlický uznal, že antologii nelze sestavit bez toho, aby někomu nebylo ublíženo, a že výběr překládaných tvůrců závisí na vůli překladatele, nicméně se snažil být objektivní (srov. tamtéž: 27). Přiznal, že ne vždy všemu porozuměl:

„Moje umění, přiznávám se rád, všady k tomu nedostačilo, a kde nerozuměli originalům básník Leconte de Lisle a kritik Lemaître, tam mám snad já také právo,

přiznati se, že jsem také nerozuměl. A těžko překládati, co zůstává nejasné přes všecko úsilí. To na odrazení útoků, jichž se mi beztoho dostane za práci nevděčnou a dlouholetou“ (tamtéž: 28).

Vrchlický tedy předem počítal s nepříznivou reakcí. Bohužel nemáme zprávy o žádné odezvě, protože údaje v dosud digitalizované části lístkového katalogu nám tyto informace podávají neúplně.

13. Léta 1894 a 1895; *Z cizích Parnassů*

Rok 1894 přinesl jen velmi malý zlomek z množství překladových prací, na jaké jsme u Vrchlického zvyklí. V jednom čísle *Květu* vyšlo sedm nově přeložených básní V. Huga. *Věstník České Akademie věd* otiskl příspěvek přehledového charakteru s názvem *Poetické novinky*, v němž Vrchlický psal o Herediově sbírce *Trofeje*. V témž *Věstníku* se objevily zprávy o nových literárně-kritických dílech.

V roce 1895 vyšel časopisecky v *Květech* výbor básní pojmenovaný *Z různých Parnassů*, knižně byl publikován toho roku s pozměněným názvem *Z cizích Parnassů*. Jedná se o Vrchlického překlady z let 1890 až 1894. Autor představil dvanáct básníků pocházejících převážně z anglosaského prostředí. Celý cyklus pak končí několika básněmi V. Huga. Hned v úvodu Vrchlický reaguje na výtky týkající se původnosti jeho tvorby:

„Je to již jednou moje neštěstí tyhle anthologie, ta snaha, tlumočiti vše, co kdy z cizích literatur mnou zachvělo, českému čtenáři! A vymstila se mi pořádně. Stal jsem se obětí svých překladů, nebo v očích svých odpůrců jsem prý všecko nápodobil, co jsem kdy překládal. Theorie zajisté pohodlná! Ale přesto mě tato manie neopustila“ (VRCHLICKÝ 1895: 9).

V samém závěru předmluvy pak Vrchlický prozradil o svém způsobu překládání toto:

„Jsem z těch starých šosáků, kteří ještě myslí, že forma jest nerozlučitelnou částkou obsahu a proto jsem se snažil tuto stejně vedle obsahu zachovati. Vím, že nové doktriny krčí nad tímto způsobem pohrdlivě rameny a žádají jen překlady

otrocky věrné – tedy prosaické. Ale pak bych raději vůbec nepřekládal. Rhythmovaná mluva prosaická, kterou zde zastánci nového směru doporučují, zdá se mi novým a ještě nebezpečnějším kamenem urážky; pak to není »ani žába ani pulec« jako vůbec tak zvanou »báseň v prose« pokládám za největší nestvůru stylistickou“ (tamtéž: 14-15).

Vrchlický dále napsal, že každý básnický překlad je kompromis, ale forma originálu je vždy podstatná a nikdy ne náhodná, Dante bez terciny není Dante (viz tamtéž: 16). „*Moderní báseň chce svou formu originální – byť i za cenu jistých obětí, ale poslouží se jí vždy lépe, než sebe lepší a doslovnější prosou* (tamtéž: 16). Dále srovnal básnické umění s malířským:

„Překladatel je tu zbožným kopistou, jest ale při tom umělcem, jako jeho velký model, větším, menším dle své dovednosti, ale přece jen umělcem, kdežto překladatel prosou jest jen otrockým nohsledou, který ani básníkem býti nemusí, stačí, zná-li jazyky – ale ovzduší, pel a vnitřní hudba ... kde ty zůstanou? (tamtéž: 16).

Nejvíce však v paměti zůstal úplný závěr předmluvy, který byl o padesát let později otištěn v *Národní práci* v poznámce nazvané *Kousavý „kníže básníků“*:

„A tak jmenujte si třeba ironicky moje překlady, přebásnění, přijímám i toto označení, nebo bylo vždy mým ideálem, ať jsem si počínal již volněji neb věrněji. A komu to vůbec není vhod, nesahej po mé knize, raději hned – jdi a udělej to lépe!“ (ANONYM 1944: 2).

V roce 1895 Vrchlický ovšem nevydal pouze tuto knihu. V *Květech* vyšly dvě básně L. de Lisle. Tomuto autorovi se Vrchlický věnoval i v referátu o jeho básnické pozůstalosti ve *Věstníku České akademie věd a umění*, kde publikoval také článek o francouzských literárních novinkách, konkrétně o deníku E. Goncourta a skladbě P. Lotiho *Poušť*.

14. Výbor z Baudelairových *Květů zla*

V tomto roce Vrchlický ve spolupráci s Jaroslavem Gollem vydali *Výbor z Květů zla*. Podíl práce na této knize je značně nerovný, ze 49 textů přeložil Goll 10, zbylých

39 pochází z překladatelské dílny Vrchlického. Z jejich korespondence, kterou ve studii zpracoval V. Stupka, víme, že Vrchlický chtěl zařadit dostatečný počet zcela nových básní, aby jim kritika nevyčítala, že znovu otiskují staré texty. Co se týče Vrchlického, přináší 13 zcela nových textů, zbylé byly otištěny už dříve a do tohoto výboru jsou přeneseny více či méně přepracované.

Digitalizovaná část lístkového katalogu z těchto let je bohužel velmi nekompletní, nicméně je všeobecně známo, že F. X. Šalda tuto práci brzy po jejím vydání odsoudil. Právě tuto Šaldovu studii máme jako jedinou aktuální reakci k dispozici, ostatní příspěvky pak pocházejí až ze třicátých let.

Šalda byl s knihou nespokojený hned od jejích prvních stránek: „Kritická podobizna [Baudelairova], kterou p. Vrchlický položil v čelo knížečky, je velmi obširným výpisem životopisným, ale příliš stručným a povrchním rozbohem literárně psychologickým a kritickým“ (ŠALDA 1925: 177). Na dalších osmi stranách Šalda podal svůj obraz Baudelaira, rozebral obširně jeho osobnost, obsah a formu díla, estetiku, filosofii, ale také motivy, které se objevují v jeho básních.

Práce Golla a Vrchlického ho neuspokojila ani jako výbor, ani jako překlad. Stran výběru básní napsal Šalda: „*Od výboru žádáme předem, aby byl charakteristický, aby podával typické ukázky rozhodné pro duševní podobiznu autorovu [...]*“ (tamtéž: 185), což ovšem překladatelé neučinili. Namísto toho volili básně bližší duchu romantismu, protože „*básně tyto pravověrně romantické jsou snazší k překladu*“ (tamtéž). Šalda nabídl komentovaný seznam básní, které jsou dle jeho názoru pro Baudelaira charakterističtější a ve výboru značně chybí.

Při hodnocení vlastní překladové práce Šalda (stejně jako Sládek při posuzování *Poesie francouzské nové doby*) užil květinových metafor:

„A nyní k překladu. Opakuji, že mne neuspokojuje, poněvadž neskýtá – až na skrovné výjimky to, co je nejdůležitější: *stavbu básníkovu, fakturu a dikci verše, zvláštní výraz, lesk a vůni, náladovou suggestivnou plnost básníka*. Každý, kdo zná originál, přizná mi, že překlad je proti němu ubohou suchou květinou v herbáři, bez lesku a vůně, a kromě toho drolivou a často přelámanou a špatně napjatou“ (tamtéž: 186).

Překladatelé podle Šaldy nepochopili Baudelairovu dikci, rozbahnili ji falešným rétorismem: „*Četl jsem překlad a nerozuměl jsem mu leckde ani, takové retorické, temné*

uzly slov spletli do něho překladatelé“ (tamtéž: 187). Teprve při srovnání s originálem Šalda porozuměl; jinde překladatelům vyčítá, že Baudelairovi podsouvají vlastní verše, obrazy nebo slova, která jsou ovšem duchu, náladě a dikci Baudelaira zcela cizí (srov. tamtéž). Všechna tato svá tvrzení doložil ukázkami původního textu a překladu a nabídl svá prozaická převedení. Jeho komentáře k překladu se v různých podobách vracejí k prvnímu z nich: *„Jak je to prázdné, rétorické a cizí originálu, jak bezbarvé a banální!“* (tamtéž). Překlady Golla viděl zpravidla o něco kritičtěji než ty Vrchlického: *„Chant d’automne a Moesta et Errabunda přeložil pan Goll, jako vždycky velmi volně, nepřiléhavě a prkenně, nevyvoláváje při tom nijak kouzlo originálu“* (tamtéž: 191), nicméně i některé Vrchlického pasáže označil za *„nejapné a nevkusné“* (srov. tamtéž: 192).

Měl však i příznivější komentáře: *„Následující [báseň] Majáky, [...] dopadla v překladu p. Vrchlického šťastně stejně jako přísná, ponurá pohřební freska Don Juan v pekle a parnassistické sonety Krása a Ideál“* (tamtéž: 188). Posuzuje i zvukovou stránku původního textu v kontrastu s překladem, ani v této věci není spokojen.

Souhrnný Šaldův soud byl nepřívětivý: Výběr jako celek je chatrný a nepodává českému čtenáři správný obraz Baudelaira (srov. tamtéž: 197). Svůj názor ještě podtrhl:

„Konstatovat tento nezdar a dokázat jej, je povinností kritika, ale nemůže proto ještě vinit překladatele nebo je kárat, je-li jinak patrné, že přistoupili k dílu s celou a vážnou snahou a náležitou pietou. Bohužel, zdá se mi, nebylo však tomu tak v našem případě. Zdají se tomu nasvědčovat alespoň různá i grammatická a logická nepochopení textu docela primitivní, která ukazují povrchní ledabylost, s jakou bylo překládáno, poněvadž jinak musila by býti na první pohled postřehnutá“ (tamtéž: 198).

V samém závěru Šalda dodal kousavou poznámku: *„Každým způsobem zůstane pravdou, že jistí lidé mohou ctít jisté lidi nejlépe – z uctivé a mlčenlivé dálky“* (tamtéž: 199).

Vrchlický s nepřívětivou reakcí kritiky předem počítal, jak vyplývá z korespondence s Gollem: *„[...] musíme být ovšem připraveni, že nám ‚Moderna‘ vynadá, neboť jejich zásadou jest, že se má poesie překládati prózou“* (STUPKA 1930/31: 97). Po otištění Šaldova posudku v *Rozhledech* v roce 1896 poslal Vrchlický Gollovi následující dopis:

„Milý příteli, nechtěl jsem čísti hovor p. Šaldův o našem překladu Baudelaira, ale

knihkupec mi to poslal do domu a já neodolal. Je to teprve začátek – horší věci přijdou. O mne tu nejde, jen o Vás. Jedno vím, že s pílí a pietou větší jsem nic nepřekládal (ani Poea ani Fausta nevyjímaje). Ale tak je to dnes, my už ničemu nerozumíme a nedovedeme. [...] Mně ta společná práce duševní s Vámi byla velkou oasou, [...]. Posílám Vám svou novou knihu veršů. Jsou to začátky konců. Nechci, mimo hotové již věci, dále psátí víc aniž publikovati. Albert řekl minule trefně, že nastala vláda klukokratie a já se mezi kluky pléstí dále nehodlám. Upřímné pozdravy a promiňte, že jsem o Vašich překladech měl lepší mínění, než p. Šalda o nás obou“ (tamtéž: 101). Stupka pak ohodnotil tuto Vrchlického práci vlídně:

„Překládal s láskou, s činorodou vůlí provéstí dílo dokonalé po všech stránkách, jemuž by nemohl nikdo ničeho vytýkati. Zná dokonale svého ‚Baudelaira‘ a při překládání utrousí co chvíli poznámku o jeho nesporné genialitě. Proto mu dává svoje nejlepší síly, aby přeložením právě včas zachránil Baudelairovy básně před smutným osudem v rukou jiného tlumočnicka“ (tamtéž: 104).

Na závěr vyzdvihl Stupka Vrchlického jako člověka a přítele Gollova, kterého nemrzí ani tak odmítnutí jej samého, ale množství odmítavé kritiky dopadající na hlavu jeho spolupracovníka (srov. tamtéž: 105).

V jiné stati se Stupka zabýval baudelairovskými studii, překlady a vlivy na Vrchlického komplexněji. Vrchlický podle něj ukázal Baudelaira jako básníka „*nové satanské hrůzy*“, dobře rozpoznal Baudelairův smyslný vztah k ženě i citově náboženský dualismus, ale nezdůraznil tolik poezii rozkladu a smrti; naprosto opomíjí jeho vztah k Bohu (srov. STUPKA 1928/29: 45-46). Stupkův názor na výběr jednotlivých básní v *Květech zla* byl zcela opačný než Šaldův: „*To, co z Baudelaira vybírá, co nejvíce u něho zdůrazňuje, ukazuje nám, že Baudelaira chápal, cítil a miloval*“ (tamtéž: 47). Skutečnost, že Vrchlický nepřeložil Baudelaira kompletně, vysvětlil Stupka tím, že byl jednak nesmírně pracovně vytížený, a navíc mu to neumožňovaly mravnostní poměry (viz výše); i tak je tato překladová práce převratná:

„Sledujeme-li jeho překlady Baudelaira, vidíme, jak od kusů opatrně a pečlivě volených, které by nepoděsily průměrného českého čtenáře, přistoupil během času k básním, které již znamenají dosti značný průlom obléhacím beranem do čínské zdi světa českého“ (tamtéž: 73).

Ačkoli se oficiální překlad nezdařil, považoval Stupka tento Vrchlického překlad za odvážný a velký umělecký čin, protože takto zprostředkoval Baudelaira vůbec poprvé a navíc přímo z originálu, ne prostřednictvím němčiny (srov. tamtéž: 81). Dalším pozitivem bylo to, že Vrchlický odhadl význam Baudelaira pro příští generace navzdory soudům jeho současníků, jako je např. M. Nordau, jenž označil Baudelaira za choromyslného patologického diabolika (srov. tamtéž: 86). Vrchlický překládal z Baudelaira průběžně 33 let, jeho práce se u nás rychle rozšířily a daly vzniknout řadě českých literárních děl (srov. tamtéž: 94).

Felix Vodička se ve své studii Březina a Baudelaire také okrajově zabýval Vrchlického překladem. Připomněl Karáskovu recenzi v Rozhledech, kde „odmítl způsob, jakým Vrchlický překládal a ukázal na překladě závěrečných veršů básně ‚Harmonie du soir‘, jak Vrchlický nepochopil a neprocítil Baudelaira“ (VODIČKA 1933: 88). Upozornil také na Šaldův soud a shrnul veškeré dění kolem tohoto překladu následovně:

„Tak pozorujeme, že na případě Baudelairově byl bojován jaksi tiše a zastřeně jeden z četných bojů mezi lumírovci a generací let devadesátých. Baudelaire byl básník typicky přechodný: veršovou bravurou parnasista, ale pojetím zla a krásy ohlašovatel nových cest. Ve Francii se tato určitá dvojpolarita jeho díla projevila na venek tím, že byl uctíván nejen vůdčími představiteli Parnassu, Théophilem Gautierem a Théodorem de Banvillem, ale i celou skupinou mladších básníků dekadentních [...]“ (tamtéž).

Vodička podotknul, že Vrchlický „napsal ovšem několik článků o Baudelairovi, ale to byla většinou jen snůška literárně historických dat a údajů bez pronikavějších postřehů“ (tamtéž: 90). Baudelairův vliv pak můžeme pozorovat u nejrůznějších literátů od A. Procházky a J. Karáska přes O. Theera, J. Durycha, až po poválečný poetismus Teigův a Nezvalův (srov. tamtéž).

Poslední důležitý bod této stati, u něž se chceme zastavit, je řada autorů, kteří se do té doby po Vrchlickém a Gollovi pokusili o překlad Baudelaira: A. Procházka, H. Jelínek, J. Haasz, M. Marten, J. Krejcar, V. Dyk, K. Čapek, S. K. Neumann, J. Fořt, J. Hart, F. Krčma, E. Lešehrad, Z. Kalista, J. Nevařilová, V. Žikeš a S. Kadlec (srov. tamtéž: 90-91).

15. Léta 1896-1899

V letech 1896-1899 se Vrchlického překladová tvorba zdála být minimální. Z dat digitalizované verze lístkového katalogu víme pouze tolik, že od roku 1896 Vrchlický nově publikoval v *Českém časopisu historickém*, vydal v něm rozsáhlý článek o díle Markéty Navarské. Ve třech číslech *Květů* Vrchlický nechal otisknout nové překlady z L. de Lisle, které budou obsaženy v *Nové radě básní*.

Příští rok nevyšlo z překladové tvorby nic. Co se týče studií, vyšla pouze jediná, týkající se Hugových *Bídníků*. Nicméně právě v tomto roce K. Dostál pokračoval ve sporu o Vrchlického přínos. Ve svém příspěvku *V. Mrštíkova Pohádka máje* od samého začátku brojil proti francouzskému vlivu: „*Ode dávna blouzním po ryzím národním umění českém, umění zdravém, produševnělém, ale jasném, zářivém. Nemiluji té odkoukané francouzštiny a mlhoviny, která se mi valí do Nového Života a která tolik prostých českých duší odpuzuje*“ (DOSTÁL 1897: 158). Slovanský Východ se mu zdá pro Čechy jakožto katolíky mrtvý, proto mladí hledají vzory a nové myšlenky na západě (srov. tamtéž). Hlavní výtka byla směřována přímo proti Vrchlickému:

„Vrchlický duchem a výrazem zromanizoval naši poesii a celá jeho škola je za ním. On zatlačil prostou přítulnou výraznost českého slovesa a měkkost ženského rýmu sonorní Hugonovskou frásí a úsečným substantivem, on se úplně vžil do románského nazírání, tak že nerozeznáte, co jest u něho překlad, co reminiscence a co původní báseň. On k nám přenesl nordickou drsnost' a sensualismus horkokrevných jižňáků; ten však u Vrchlického není »zdravou smyslností« slovanskou, nýbrž začasté vilností“ (tamtéž).

Dostál shledal, že Vrchlický „*odtrhl strom náš od kořenů českých (Erbena, Němcové, Nerudy) a přesadil je do půdy západní*“ (tamtéž). Toto téma bude znovu otevřeno při příležitosti Vrchlického padesátých narozenin, tedy v roce 1903.

Rok 1898 v *Květech* přinesl další překlady z L. de Lisle, v rubrice ‚Nové překlady‘ další část ze série *Hostem u básníků*. Tam můžeme najít ukázky z díla V. Huga, J. Barbery d'Aurevillyho, A. Barbiera, J. Lahora a dalších.

O Vrchlického překladatelské produkci v roce 1899 víme jen tolik, že v *Květech* vyšla jedna báseň V. Huga. V následujícím roce byla Vrchlického překladatelská činnost zase o trochu intenzivnější. V *Květech* se objevují nové překlady z V. Huga a L. de

Lisla. Poprvé se také objevuje záznam o překladu v *Lidových novinách*, kde se setkáváme s překladem staré francouzské balady *Proč jsem si vzala malého mužička*. V *Právu lidu* byly otištěny ukázky ze sbírky *Revoluce* od A. Barbiera, ve *Věstníku České akademie věd a umění* přehled francouzské poezie minulého roku, který opět přinesl řadu zcela nových jmen, např. G. Rodenbach, E. Signoret, L. de Rieux, C. Hugues, R. de la Tailhède... Ve *Zvonu* Vrchlický referoval o básníku J. Chopinovi.

Skutečnost, že se v těchto letech objevilo tak málo překladů, můžeme zčásti přisuzovat nehotové digitalizované databázi lístkového katalogu, nicméně sám Vrchlický, dle autora příspěvku jinak velký entusiast pro francouzskou literaturu, si ve *Věstníku České akademie věd a umění* stýskal:

„Velká doba Parnassu ta tam, první skvělé výbuchy symbolismu a dekadence minuly – nic svérázného, velkého, imponujícího; mnoho knížek plných veršů, ale žádný opravdu velký skutek básnický. A přece dost zajímavého, zvláštního, víc a spíš duchaplného a umělkovaného. Krátce doba epigonů“ (VRCHLICKÝ 1901: 3).

16. Nová řada básní L. de Lisla a Nové překlady V. Huga

Roku 1901 vyšly časopisecky pouze dva příspěvky z Hugova díla, zároveň však byly publikovány dvě knihy básnických překladů: *Nová řada básní* L. de Lisla a *Nové překlady* V. Huga.

Výbor z Lecontovy tvorby podle našich zdrojů nevyvolal na rozdíl od výboru z V. Huga velké ohlasy. Velmi stručně se o něm zmínila čtyři periodika. V *Časopisu českého muzea* byl tento překlad velmi okrajově zmíněn mezi jinými Vrchlického překlady. Další dva referáty pocházejí z pera F. Sekaniny, první v *České revui*, kde je Vrchlický pouze uveden jako překladatel, druhý ve *Zlaté Praze*. Sekanina upozornil na předchozí překlady z Lecontovy tvorby, tyto zhodnotil vlídně:

„Nejtajnější kouzla této poesie jsou sice nepřeložitelná, ale překlad Vrchlického dostupuje k nim tak daleko, pokud jen český překlad vůbec může. Jak úzce jest pak sduženo překladatelské umění Vrchlického se jménem Leconta de Lisle, o tom bylo by zbytečno šířiti se při svazečku, jenž přináší pouze dodatky k celé předchozí knize

překladů z tohoto skvělého básníka francouzského“ (SEKANINA 1902: 131).

Poslední zmínku o tomto překladu přinesla *Naše doba*, kde A. Novák v úvodu charakteristiky Lecontovy poesie poznamenal že J. Vrchlický „přeložil »Novou řadu básní«, znamenitý k orientaci výbor z »Básní antických, barbarských, tragických a posledních«“ (NOVÁK 1901: 150).

Mnohem větší množství reakcí s sebou přineslo vydání posledního výboru z básní V. Huga. Autorem jedné z nich byl opět F. Sekanina. Upozornil na předmluvu, v níž Vrchlický napsal, že měl původně v úmyslu sestavit jednu velkou antologii, jež by zahrnovala všechny básnické překlady V. Huga. Z vnějších příčin k tomu nakonec nedošlo:

„Ukázalo se, že není rozebrán ani prvý výbor »Básní«, vydaný 1874 ve »Světové poesii«, neřku-li »Nové básně« (1882). V každém případě ukaz neveselý, i když se vsutku tak málo u nás čte velká poesie, jak stýská si mistr, i jestli stále ještě tisknou se v neprospěch autorů náklady tak velké, že jsou téměř nevyčerpatelné“ (SEKANINA 1901: 334).

Sekanina ocenil, že se Vrchlický rozhodl vydat tento výbor i přes obtíže spojené s literárním provozem a vlastní překlad hodnotil velmi pozitivně:

„Na překladech znáti je lásku, s jakouž Vrchlický vždy k Hugovi znova a znova se vracel; jsou to namnoze více než kopie zdařilé předloh, leckterý kus vervou svého výrazu působí úplným dojmem originálu, jevě nejvýmluvnější kongenialitu překladatelovu s původním básníkem“ (tamtéž).

Dále Sekanina upozornil na skutečnost, že některé básně, které vyšly v dřívějších sbírkách, jsou uvedeny v novém překladu, jinde Vrchlický nabízí současně překlady dva. Podle Sekaniny je to nejlepší svědectví o tom, jak vážně Vrchlický svůj úkol překladatele bere (srov. tamtéž). Objevuje se zde i aluze na spory o V. Huga, kterou celý příspěvěk končí: „*Vždyť i ve vlasti poetově po různém zneč'ování nastává pozvolný návrat k jeho poesii!*“ (tamtéž).

Ve stejném duchu se nesla studie téhož autora v *České revui*. Sekanina v ní podtrhl, že překlad básní V. Huga „*je vůbec prvním literárním činem Vrchlického, po němž teprve následovala první sbírka původní*“ (SEKANINA 1901: 1435).

Zcela odlišná byla reakce v *Rozhledech*, kde J. Karásek napsal:

„Mohl bych sice tuto knihu p. Vrchlického odkomplimentovati poukazem, že Victor Hugo jest ještě z těch autorů, jimž překládací metoda p. Vrchlického nejméně jest na ujmu, ale byl jsem tak neopatrný a srovnával jsem několik básní s originálem a zdá se mi, že p. Vrchlický Victora Huga i tam, kde tento jest prostým, učinil krouceným a násilným“ (KARÁSEK 1901: 254).

Důvody své nespokojenosti ukázal Karásek na příkladech: „Napsal-li např. Victor Hugo, že »břeh jest osamělý« [...], u p. Vrchlického se již »břeh v samotu tají« (tamtéž). Vytkl mu i další prohřešky: „Četné jsou dokonce i poklesky překladové, kdy se zdá, že pan Vrchlický četl s povrchnou pozorností svého zamilovaného autora, o tom, jak zní mnohde překlad po česku, ani nemluvě“ (tamtéž). Karásek lituje, že v tomto krátkém komentáři nemá více prostoru, aby se věnoval všem třem Vrchlického překladovým knihám z V. Huga, jeho výběrem konkrétních básní a projevy Vrchlického básnické individuality v překladatelské praxi (srov. tamtéž).

Narážky na Vrchlického překlady V. Huga se budou během následující doby objevovat velmi často v kontextu sporu o přínos francouzského básnictví na vývoj české poezie. Z lístkového katalogu víme, že další text zaměřený výhradně na Vrchlického překladatelskou činnost byl článek V. Dyka v *Lumíru* v roce 1914, ve kterém se soustředil na Hugovu sbírku *Tresty*,¹⁶ kterou přeložil. Shrnul dosavadní dění takto: „V službu díla Hugova postavil se Jaroslav Vrchlický s tím větší horlivostí, s čím větší prudkostí byl tento básník napadán mladou generací literární ve Francii a mladou kritickou školou u nás“ (DYK 1914: 527). Dále Dyk vysvětlil, že není zcela správné označovat Vrchlického za Hugova žáka, protože jejich dílo, ačkoli formálně podobné, je ve své podstatě velmi rozdílné (srov. tamtéž). Dyk Vrchlického chválil za snahu přiblížit Čechům i poezii, která byla jemu osobně vzdálená, a že se v antologiích snažil být co nejuplnější. Přesto, jak napsal Dyk, se v jeho dílo vloudila jednostrannost:

„Snaha po objektivnosti, touha po úplnosti vedla Vrchlického k tomu, že ve svém překladovém díle registroval také ‚Pokuty‘, přeloživ dvě tři básně z nich. Ale bezděčný a příliš vysvětlitelný subjektivismus projevil se v tom, že právě básně, Vrchlickým přeložené, o knize nepodávají obraz přiléhavý“ (tamtéž).

16 V soudobých textech je název této sbírky překládán jako *Pokuty*, v originále *Les Châtiments*.

Dyk poukázal na to, že Hugovo politické dílo bylo do češtiny dosud nepřeložené a zřejmě je svým způsobem nepřeložitelné. O Hugově politické činnosti u nás sice povědomí je, nicméně značně povrchní (srov. tamtéž). Vytváří pak paralelu mezi Hugovým osobním politickým vývojem a politickým vývojem Francie a dodal, že: „*politické zaujetí, zájem na osudu národa, na jeho budoucnosti, není nutně prvkem, který by vedl k rozkladu tvořivosti umělecké; že v případě Hugově byl naopak prvkem plodným a obrodným*“ (tamtéž: 528).

Stejného názoru byl i H. Jelínek v *Lumíru* roku 1935. Vrchlického genialitu přičetl Hugově zúrodňujícímu vlivu a jeho oslnivému příkladu (srov. JELÍNEK 1935: 396). O překladech ve vztahu k politice soudil Jelínek následující:

„[...] Vrchlický stále a stále vrací se k nejrůznějším literární lásce svého mládí, k básníku, s nímž byl opravdu bytostně spřízněn. Jen v jedné věci zůstal Hugo cizí synovi utlačeného a politicky nesvobodného národa: Vrchlický neměl smyslu pro politickou stránku bytosti svého velkého tribuna a republikána a mohutná kniha politické poesie Hugovy, *Pokuty*, je mezi téměř třemi sty jím přeložených čísel zastoupena jen nepatrně“ (tamtéž: 397).

17. Rok 1902, Vignyho *Osudy*

V roce 1902 otiskl *Zvon* a příloha *Hlasu Národa Nedělní listy* překlady básní V. Huga, *Národní listy* nabídly část Vrchlického slavnostní řeči o Hugovi a jeho lyrismu proslovené v České akademii. V *Časopisu českého muzea* vyšla studie o životě a díle A. de Vignyho, kterému se v tomto roce Vrchlický zvláště věnoval. *Nedělní listy* přinesly překlad povídky *Vanda* a v *Květech* byla otištěna ukázka z Vignyho knihy *Osudy*, která byla vydána také knižně.

Zmínku o této knize můžeme najít v *Lidových novinách*:

„Světové knihovny“ svazek 315.-316., jest velecenným překladem J. Vrchlického, nazvaným ‚Osudy‘, jež napsal Alfred de Vigny. Uveřejněné verše velkého muže jsou řídkým zjevem básnických odkazů století devatenáctého, což asi pohnulo mistra našeho, že je všechny na jazyk český převedl a tak ukázal nám oslňující drahokam veldušného literáta, vyzařující mohutný proud světelných paprsků

vážné filosofie za líbezné hudby něhyplné poesie“ (ANONYM 1903: 6).

Poměrně rozsáhlý článek vyšel i v *České revui*, Vrchlický byl uveden jako překladatel. Dál se autor příspěvku M. Marten věnoval výhradně rozboru Vignyho díla, ke kvalitě překladu se nevyjádřil. Také příspěvek v *Lumíru* J. Rowalského nepřinesl žádné hodnocení Vrchlického překladu. Poslední zmínka, o které víme, se nachází v *Rozhledech*. E. Sokol posoudil Vrchlického práci věcně: „*Překlad J. Vrchlického dovedl vystihnouti zkamenělé linie originalu věrně, ruše jen zřídka znásilněním naší české věty ve snaze po absolutní podobě kopie*“ (SOKOL: 919).

18. Obhajoby Vrchlického díla

Při příležitosti blížících se Vrchlického padesátých narozenin napsal J. V. Rais do *Mladého čtenáře* rozsáhlý článek, v němž se netajil velkým obdivem k rozsáhlému Vrchlického dílu a k jeho překladům ze světových literatur: „*Literatury světové zná jako sotva kdo druhý u nás a překládal z mnoha jazyků evropských, učiniv tak národu svému mnohá veliká díla poesie světové přístupnými*“ (RAIS 1902: 181).

Také rok 1903 se nesl ve znamení obhajob Vrchlického díla. K životnímu jubileu se v periodikách samozřejmě objevují blahopřání a pochvaly jeho díla, zároveň poněkud opadla útočnost mladé kritiky. V *Časopisu pokrokového studentstva* můžeme číst kladné hodnocení Vrchlického překladatelské práce:

„Překlady tvoří polovinu práce Vrchlického. Práci překladatelskou pojímá Vrchlický velmi vážně a cení si ji stejně jako původního tvoření. Pro nás mají jeho překlady dvojnásobný význam. Jimi byl značně rozšířen obzor českého čtenáře a mnohá jména a mnohé duševní světy byly jimi předvedeny k nám poprvé. Za všechny překlady musíme býti Vrchlickému vděční a na některé (Dante) můžeme být hrdi“ (ANONYM 1903: 89).

Kromě toho autor obhajoval Vrchlického před nařčením ze „slepého nadšení“, kterého se mu dostalo v *Hlídce literární* v roce 1887 od Vychodila. V každé studii můžeme vidět, „že ji nepsal chladně rozumný literární kritik a historik, ale vřele cítící umělec“ (tamtéž: 90). A protože Vrchlický psal o umělcích jemu sympatických,

„nemůže mnohdy nalézt dosti slov k vyjádření obdivu básníka, jež převádí; odtud ony superlativy, které nedovedou si někteří vysvětliti“ (tamtéž: 89-90). Autor neváhá srovnávat Vrchlického s Hugem a předvídá, že budeme dlouho čekat na monografii, která by odpovídala významu a velikosti Vrchlického práce: „*A nebude to úloha snadná pro literárního historika, nalézt, co je podstatné a co nahodilé, co původní a co podmíněno vlivy cizími a vysvětliti komplikovaný a veliký zjev Vrchlického*“ (tamtéž: 91).

Nejdůležitějším obhájcem Vrchlického díla v následujících dvou letech byl F. V. Krejčí. Ve *Zlaté Praze* publikoval rozsáhlý článek s názvem *Jaroslav Vrchlický a poesie světová*, v němž na sebe zčásti vzal onen nesnadný úkol, ohlášený v *Časopisu pokrokového studentstva*. Nabídl různá hlediska, která by měla být vzata v úvahu při posuzování Vrchlického významu, přičemž jeho vztah ke světové poezii je jedním z nejpodstatnějších (srov. KREJČÍ 1903: 186). Zásadní je ve Vrchlického vlastní tvorbě přijímání cizích vlivů, on „*nevztyčuje příkrou hradbu individuálních rysů mezi sebou a cizími zjevy, [ale] obcuje neustále s jinými básnickými duchy*“ (tamtéž). Krejčí psal, že Vrchlický je básník „*literární*“, jeho poezie je erudovaná a propojená se všemi velkými kulturami, nezabývá se strastmi jednoho holého srdce a osudem individua (srov. tamtéž). Ve většině jeho sbírek tak nacházíme reminiscence a aluze na různé světové literáty a jejich díla.

K Vrchlického překladové tvorbě předestřel Krejčí následující úvahu:

„Myslím, že by překládal, i kdyby tu nebylo naléhavého zájmu naší literatury, která tato díla přeložena mít potřebovala a chtěla – myslím, že by překládal i v každých jiných okolnostech, hnán k tomu vnitřní potřebou a veškerým sklonem svého ducha. O tom svědčí už i to, že překládal nejednoho autora, jenž jemu samotnému se rovnati nemůže, a jež poznati nebylo pro nás právě nutností“ (tamtéž).

Narazil dále na skutečnost, že i největší kulturní národy, mezi něž řadí Anglii a Francii, „*jsou uzavřeni jen ve svět svého básnictví a z cizího znají zpravidla velmi málo*“ (tamtéž). Toto tvrzení doložil i E. z Čenkova ve svém příspěvku v *České revui*, kde psal, že jméno Vrchlického je ve Francii téměř zcela neznámo:

„Po hovoru s jistým členem Akademie, jenž patřil mezi informovanější a o Jaroslavu Vrchlickém věděl asi tolik, že ‚Vrchlický‘ jest básník a že psal kdysi i články týkající se autorů francouzských, ptal jsem se zdrceně sama sebe: ‚Kam jen až

dochází nyní ta česká naše sláva?‘ A přece šlo o muže, jenž z našich literátů byl „nejsvětovější“ (E. z ČENKOVA 1903: 571).

E. z Čenkova dále jmenoval 19 periodik, které přinesly zmínku o Vrchlického padesátinách a další dvě otiskla obšírnější články. Prvý v *La libre Parole*, který pochází z českého pramene¹⁷, o Vrchlickém řekl, že: „seznámil Čechy s veškerými veledíly literatury evropské a konečně že vyzdvihl literaturu českou na úroveň všech velkých literatur evropských“ (tamtéž: 572). Ve druhém v listu *Le Voltaire* bapsal autor J. V. Sers, že Vrchlického jméno je ve Francii známo, ale překlady jeho vlastní tvorby do francouzštiny jsou jen velmi málo četné. Jmenoval některá z Vrchlického děl a ocenil antologie, díky kterým se šířilo kulturní povědomí o tamější literární tvorbě (srov. tamtéž).

Krejčí dále psal, že malé národy mívají širší a objektivnější rozhled po světové kultuře, než ty velké, Čechy navíc leží uprostřed Evropy a jsou tak křižovatkou všech kultur starého kontinentu. Není tedy snadné uhájit na tak exponovaném místě národní svébytnost, zároveň stačit tempu Evropy a orientovat se v jejích otázkách (srov. KREJČÍ 1903: 186).

Tento rozpor byl pro české literáty dlouhou dobu příznačný a právě Vrchlický byl postaven do samého středu tohoto sporu. Krejčí Vrchlického hájil:

„[...] to, co oni nazývali nečeskostí a cizáctvím, je právě tak dobře hnutím českého ducha jako to, co nazývali po svém způsobu vlastenectvím; že tímto kosmopolitismem Vrchlického ukájí po prvé literární duše Čech svou touhu po dálných velikých obzorech, že to je prvý dobrodružný rozlet do bohatších cizích světů, a že v tomto básníku [...] vyrostl na duševním ústrojí našeho národa v době, kdy toho bylo nanejvýš již třeba, neobyčejně mohutný orgán pro jeho styky s Evropou“ (tamtéž).

Krejčí Vrchlického označil za pokračovatele díla Nerudovy a Hálkovy generace, která „přispěla k zevropštění naší literatury jen [...] převáděním vlivů světové poesie do vlastní své básnické produkce“ (tamtéž: 187). Teprve Vrchlický na sebe vzal úkol překladatelské činnosti v celé jeho šíři, nejen překládal samotná díla, ale psal také studie o jednotlivých tvůrcích (srov. tamtéž).

Vlivu románské poezie přisuzuje Krejčí „epochální význam“, protože u nás

17 Je podepsán značkou „Un Tchèque“.

doposud neměl obdoby (srov. tamtéž). Píše, že v období, kdy ve Francii dominoval klasicismus, jsme ještě literaturu ve vlastním slova smyslu neměli, a v době národního obrození byl jeho vliv již překonán jeho německou podobou. Moderní romantismus jsme pak přejali prostřednictvím německé, polské a ruské poezie (srov. tamtéž). Vrchlickému se podařilo překlenout tuto starou propast mezi českou a románskou kulturou a přiblížit jednu druhé, což se samozřejmě muselo na jeho vlastní tvorbě projevit.¹⁸ V závěru svého příspěvku Krejčí vypočítal nejrůznější světové básníky, které Vrchlický uvedl do českého prostředí.

Další nám známý příspěvek k tématu vlastenectví a kosmopolitismu přinesl o šest měsíců později Lumír. Postoj V. Hladíka je zřejmý: „Jedná se o důležitou otázku: chcete úzkým nacionalismem oloupiti národ, nebo jej chcete kosmopolitismem vzdělati a posílití?“ (HLADÍK 1903: 380). Přesto objektivně předložil postoje obou stran:

„»Pryč s cizotou,« volají někteří vlastenečtí básníci a povídkáři, kteří ve svých erárních a magistrátních kancelářích se úzkostlivě uzavírají před cizinou ... a životem. To však ještě neznamená, že by přes odpor proti cizím vlivům byli originální, čeští, slovanští. Na druhé straně pak najdete takové zbožňování všeho, co přichází u ciziny, zejména exportní literatury dekadentní, že vyrábí se jen imitace francouzských a německých vzorků“ (tamtéž: 381).

S ironickým odstupem kritizoval ty, kteří „*pokládají nevzdělanost za ochranu češství proti cizáctví*“ a chtějí uplatnit svou individualitu tak, že se budou „*povalovat za pecí*“ a nebudou se starat o to, co se děje „*v nemravné Francii, pedantickém Německu, v degenerované Itálii*“ (srov. tamtéž: 380). Vyzdvihl literaturu za časů Vrchlického, Zeyera, Arbesa a srovnal ji s nastalou situací:

„A teď? Duch maloměstský, všedně sousedský počíná nabývatí převahy v literatuře a odsud proniká do našeho veřejného života pod etiketou falešného nacionalismu. A toto vlastenectví úzkoprsé, maloměstské, žvanivé a vzdychavé, banální a sentimentální, jež obnovuje čínskou zeď, ohlupuje a oslabuje národ, zavírá oči před cizinou, opožďuje nás vůči vášnivému, inteligentnímu, vzrušenému soutěži evropských národů, těch velkých, dominujících svou prací i kulturou, i malých, dvojnásobně vyzbrojených a otužilých i vycvičených vzděláním a energií, toto vlastenectví je nejhorším, nejzhoubnějším vlastenectvím“ (tamtéž: 381).

18 Vlivem jednotlivých francouzských autorů na Vrchlického tvorbu se zabývala řada českých teoretiků, budeme se jim věnovat později.

Roku 1904 pokračoval F. V. Krejčí v apologii francouzského vlivu na novou českou literaturu. Ve dvou číslech *Českého světa* vyšel jeho rozsáhlý příspěvek týkající se této záležitosti od jejích prapočátků. Krejčí se zabývá dějinami české literatury, srovnává je s francouzskými, a konstatuje toto:

„[...] neměli jsme až do XIX. století žádného skutečného umění literárního, žádné poesie, nýbrž jen literaturu poučnou, vědeckou a náboženskou, a ty kompilace a rýmovačky, které zastupovaly v oněch stoletích krásnou literaturu, byly příliš primitivní a ubohé, než aby se u nich dalo mluvit o určitých idejích a vlivech literárních“ (KREJČÍ 1904: 6).

Následoval pobělohorský úpadek, který měl za důsledek, že v naší literární historii chybí vliv francouzského klasicismu:

„[...] duše lidu českého byla přespříliš vysílána dvoustaletou horečkou náboženské spekulace a blouznění, příliš mysticky disponována, příliš absorbována věcmi věčnosti, než aby mohla porozumět latinskému duchu francouzské literatury, milujícímu kult krásných forem, jemnou psychologii mravů a přesné ideje a logické finessy“ (tamtéž).

Krejčí pak ve svém přehledu postupoval dějinami až k národnímu obrození, kdy byla česká literatura navráćena do evropského kontextu Jungmannovým překladem *Ataly a Ztraceného ráje*, z těchto začátků pak vzešla opravdová česká literatura, ovšem bez zřejmého francouzského vlivu (srov. tamtéž: 7). Teprve J. V. Frič, který se pohyboval v kruzích G. Sandové, k nám vnesl více z francouzského prostředí: „*Frič byl jedním z vůdců mladé generace literární, která vystoupila před r. 1860., generace, která vztyčila korouhev romantismu – ovšem teprv 30-40 let po ostatní Evropě*“ (tamtéž).

Navazující Krejčího příspěvek začíná v 60. letech, kdy z historických důvodů došlo k radikálnímu odvrácení české společnosti od všeho německého. „*Paralelně s tím šel obrat tento i ve věcech kultury. Na všech stranách projevovala se snaha emancipovat se od závislosti na kultuře německé. [...] Tím mocněji vábila interest literatura francouzská velikostí svých zjevů a bohatstvím svých evolucí*“ (KREJČÍ 1904: 49). V polovině 70. let vydal Vrchlický první knihu překladů, což Krejčí zhodnotil následovně:

„A tu již také přišel básník, jehož posláním bylo přijmout pečeť genia francouzského, píti plnými doušky z krás poesie francouzské a oplodněn jejími vlivy, rozlíti po našem národě proudy neslýchaně obrovské své vlastní produkce veršové. Je to Jaroslav Vrchlický, náš přední básník posledních decenií, pravý to div plodnosti a receptivity, dokonale universální [...] ve svém poslání překladatele a literárního sprostředkovatele“ (tamtéž: 49-50).

Krejčí obdivoval zvláště Vrchlického schopnost asimilace, apercepce, pružnost v chápání nejrůznějších kultur (srov. tamtéž: 50). Vliv Vrchlického na české básnictví viděl zcela jinak než dříve citovaný K. Dostál,¹⁹ když napsal, že Vrchlický „*pod dojemem mluvy Hugovy povznesl básnickou češtinu na neslýchaný dosud stupeň koloritu, hudby a pathetické síly*“ (tamtéž).

V závěru části týkající se Vrchlického sumarizoval Krejčí dva hlavní prvky, které působily na českou poezii. Prvním je Hugo s jeho „*universalismem, kolorismem a humanitárními idejemi (leč zbavenými svého revolučního a akutního rázu)*“²⁰ (tamtéž); druhým je pak parnasistická škola s její „*bravurou veršovou, skvělostí tónu a konečně i vždy více jejím heslem l'art pour l'art*“ (tamtéž).

Pravou moderní Francii objevila až generace nastoupivší na scénu po roce 1890, která navázala na Vrchlického tvorbu – vyšla z parnasistního zájmu o formu, ale vnesla k nám také kult exkluzivního artismu a prvky dekadence (srov. tamtéž: 51).

V periodikách probíhaly k tomuto tématu další diskuse, na které nás dosud digitalizovaná část lístkového katalogu přímo neodkazuje, ale víme o nich alespoň zprostředkovaně z příspěvku F. X. Šaldy: J. Hora v *Čase* vyjádřil názor, že lumírovci a zvláště Vrchlický zarazili přirozený vývoj české literatury k realismu tím, že „*se dali v područí vlivu francouzského, předem rétorického V. Huga, a že jest tohoto zvratu vývojového litovati*“ (ŠALDA 1908/09: 351). Proti této Horově myšlence vystoupil v *Lumíru* V. Dyk. Jádro jeho stanoviska popsal Šalda takto: „*Směr lumírovský zvítězil,*

19 „Vrchlický duchem a výrazem zromanizoval naši poesii a celá jeho škola je za ním. On zatlačil prostou přítulnou výraznost českého slovesa a měkkost ženského rýmu sonorní Hugonovskou frásí a úsečným substantivem, on se úplně vžil do románského nazírání, tak že nerozeznáte, co jest u něho překlad, co reminiscence a co původní báseň. On k nám přenesl nordickou drsnost a sensualismus horkokrevných jižňáků; ten však u Vrchlického není »zdravou smyslností« slovanskou, nýbrž začasť vilností“ (DOSTÁL 1897: 158).

20 Viz dříve uvedený Dykův komentář k jeho překladu *Pokut*.

poněvadž byl silnější; a poněvadž zvítězil, byl i nutný; a poněvadž byl i nutný, byl i dobrý“ (tamtéž), sám však s tímto vyvozováním nesouhlasil. Posoudit, zda byly nastalé literární události vývojově dobré, tj. nejučelnější z hlediska celkové vývojové logiky, je úkol pro historiky (srov. tamtéž). Sám se soudcovské pozice ujal: „*Lumírovci a zvláště Vrchlický chybili tím, že přejímali hotové formy a útvary francouzského romantismu; není pochyby, že tím urychlili umělecký vývoj literatury české“* (tamtéž: 352). Nepopřel talent Lumírovců ani Vrchlického, ale toto urychlení vývoje českého básnictví zhodnotil jako neorganické, bez hlubší a zákonnější návaznosti; volný rozvoj by byl sice pomalejší a obtížnější, ale výsledky by snad byly trvalejší (srov. tamtéž).

19. Překlady po roce 1905

Od roku 1905 Vrchlický překládal o poznání méně. V tomto roce je to pouze jediný příspěvek v *Květech*, desítka básní pod názvem *Ohlasy národních písní francouzských*. Následující rok vyšla v *Máji* báseň C. Huguese, ve *Zlaté Praze* byl otištěn soubor překladů nazvaný *Z nové knihy básní*, který obsahuje texty různých básníků, z francouzských jmenujme P. Verlaina, L. de Lisle, J. M. de Heredia a L. Dierxe. V *Květech* Vrchlický seznámil čtenáře s novou knihou H. de Régniera.

Rok 1907 přinesl Vrchlického poslední příspěvky, všechny v *Národních listech*. Jedná se o literárně životopisnou studii o E. Verhaerenovi, nekrolog k úmrtí A. Theurieta a referát o knize G. le Cardonella a Ch. Vellayho *Současná literatura, čili mínění spisovatelů této doby*. Poslední článek tvoří glosy ke knize *Antologie des poètes français contemporains*. V roce 1908 Vrchlického zastihla mozková mrtvice, o čtyři roky později zemřel v Domažlicích. V roce 1913 se v příloze *Práva lidu* objevila řada překladů pod společným názvem *Poesie francouzská nové doby*, přinesla ukázky tvorby V. Huga, A. Houssayeho, A. de Musseta a F. Coppého. Data obsažená v lístkovém katalogu jsou v této části zřejmě nekompletní, informace o dalších překladech jsou velmi sporadické. Roku 1915 otiskl *Věnkov* jednu báseň V. Huga, v roce 1927 nacházíme v *Arše* báseň A. de Musseta. Poslední zmínka o Vrchlického překladech v periodikách vyšla o osm let později v *Právu lidu*, tam vyšly dvě básně V. Huga.

20. Komentáře k Vrchlického činnosti po jeho smrti

Po Vrchlického smrti vycházejí různé komentáře k jeho dílu. Karásek publikoval v *Osvětě* rozsáhlé hodnocení Vrchlického překladů. Nepopřel jeho velký přínos na soudobém stavu české poezie, protože jako první pořídil překlady všech zásadních evropských titulů, navíc přímo, ne prostřednictvím němčiny; konstatoval také rozlehlost překladového díla (srov. KARÁSEK 1913: 99). Některé překlady považuje za šťastné, jiné nikoli:

„Tlumočil i nejposlednější symbolisty, tlumočil je, i když nerozuměl, pracně slovo za slovem. [...] Překládal slovo za slovem Maeterlinckovy *Pávy*, hledaje v nich marně symbolu, kde neměl hledati než nádherné zvukomalby, již arci překladem setřel a zničil“ (tamtéž: 100).

Karásek pak pozoroval Vrchlického vývoj, který nevedl správným směrem. Jeho pohled na cizí básníky se jaksí ustálil a konvencionalizoval, stal se chladně korektním a uniformním (srov. tamtéž). Jediná věc, kterou vždy pečlivě zachoval, byla forma: „*Nebylo sebe obtížnější formy, aby ji nezachoval. Formě obětoval leckde smysl, myšlenkovou parafrásí nahrazoval verše, kde měl doslovnosti obětovati třebaš i jen pořad rýmů*“ (tamtéž 100-101). Nicméně Karásek obhajoval Vrchlického překladatelskou metodu: „*Dovedl velice často přebásnit originál tímto způsobem tak, že nepozbýval své účinnosti, své vůně, svého citového pathosu, své lyrické a vášnivé tepny*“ (tamtéž: 101). Na výtky, že není překladatelem, ale parafrázistou, Vrchlický odpovídal, že to dělá vědomě a programově: „*Úkolem básnického interpreta pokládá nikoliv nutnost úzkoprse originálu se držeti, ale schopnost reprodukovati dojem básně*“ (tamtéž). Nové tvoření je tedy v podstatě nutné, aby byl „*prutem čarodějným*“ tento dojem vyvolán (srov. tamtéž). Karásek citoval Vrchlického i dále: „*Mohu říci, že všechno mé překládání je vlastně učení se a díkůčinění*“ (tamtéž). Ve výsledku pak Karásek dodal: „[...] *překladatelská činnost velikého básníka měla pronikavý, plodný vliv nejen na generaci, jíž byl vzorem a učitelem, ale i na něho sama*“ (tamtéž: 103).

F. X. Šalda Vrchlickému zromanizování verše neodpustil a jeho překladatelskou metodu nepřijal. V *Novině* popsal, jak se vyvíjel jeho vztah k němu, v mládí jej miloval, ale později se od něj musel odvrátit, protože v něm vytušil velké nebezpečí: „*V devadesátých letech neznal jsem zhoubnější cesty v české poesii než hladké vyježděné*

koleje jeho efektních, ale dutých rýmů, jeho lesklé, ale studené rétoriky“ (ŠALDA 1911/12: 649). Šalda odmítá, že by Vrchlického význam mohl v budoucnosti růst, jeho autorskou poezii považuje za „*veršová cliché, hotové a ztuhlé útvary lepencových frází*“ (tamtéž). Připouští však, že Vrchlický později „*vybředl ze svého rétorického schematismu a obrodil se*“ (tamtéž), takže je velmi těžké charakterizovat jeho dílo jako celek. Hugo a Banville podle Šaldy Vrchlického zkazili:

„Vrchlický naučil se zde verši západnímu, širokému, pompésně rétorickému a dialektickému verši, jenž pracuje příkrými kontrasty vedle sebe položenými, shluky světel a stínů, příkrými antithesemi; [...] umění, působícímu spíše na smysly a nervy, než na citovost čtenářovu, umění, jež má cosi demagogického a agitátorského a jež vytvořil si veliký francouzský rétor [...]“ (tamtéž: 650).

K Vrchlického vlivu na české básnictví na tomto místě Šalda dodal: „Tímto zromanisováním českého verše prolomil Vrchlický jako nikdo posud před ním českou tradici básnickou a orientoval českou poesii k cílům posud jí cizím“ (tamtéž: 651). Na jednu stranu tím byla získána „nebojácná rozhodnost a smyslná plnost“, na druhou stranu se všechna starší poezie začala zdát „mdlá a matná“ (srov. tamtéž). Šalda ocenil, že si Vrchlický osvojil různé obtížné strofové útvary, ale když Vrchlický užil „lehkou, hravou, koketnou formu ronda“ pro vyjádření náboženského citu, označuje to za „stylový blud“ (srov. tamtéž). Vyčetl mu také „pitvorné hiáty“, čímž míní vokalizaci předložek, a zkomoleniny (jako příklad uvedl inst. ‚nudem‘ namísto ‚nudou‘); obojí ovšem mělo prozodické důvody, jak jsme již uvedli. Považuje ho za verbalistu v nejméně příznivém smyslu slova:

„Naleznou se jazykové vulgárnosti nebo triviality, obrazy temné a zmatené nebo protismyslné v básních, které chtějí býti monumentální, opravdové, velebné nebo vybrané a vzácné nebo jímavé a podmanivé, a nechtějí nikterak býti parodiemi nebo paskvilý“ (tamtéž: 652).

V nekrologu, který Šalda o Vrchlickém napsal, byl o poznání smířlivější:

„Vrchlický jest největší posud revoluce v českém kulturním světě. Do národa pochmurného a meditativního, žijícího posud smyslem spíš vnitřním než smysly vnějšími, i v rozkoši melancholického a teskného, vtrhuje Vrchlickým poezie jásavé fanfáry... plná hladu a žízně po všech darech země a světa...“ (LEHÁR 2004: 330-331).

21. Zmínky o Vrchlického překladech do třicátých let

Vrátíme-li se ke chronologickému výčtu zmínek o Vrchlického kontaktech s francouzským prostředním v periodikách, bude následovat příspěvek J. Menšíka v *Časopise pro moderní filologii*. Autor v tomto článku konstatoval, že Vrchlický ve *Freskách a gobelínech* napodobuje Gautierův způsob líčení, což dokládá na básni *Kiosk*, v níž se stejně jako v Gautierově sbírce *Poésis* objevují narážky na malíře Watteaua (srov. MENŠÍK 1913: 179).

Roku 1926 vyšel v *Lidových novinách* nekrolog za J. Richepina, kde bylo pojednáno o Vrchlického vztahu k němu:

[...] jak z kritických studií, tak i z překladů Vrchlického jest soudnému čtenáři patrné, že jeho vztah k Richepinovi nebyl zcela jednoduchý: látková brutálnost a myšlenkový cynismus Richepinův urážely zprvu vkus českého básníka, ale skvělá forma, barvitá výmluvnost, veršová virtuosita přece znovu a znovu přitahovaly českého parnasistu, který však nakonec neváhal vyznati, že Richepinovy knihy »jsou něčím jediné svou gymnastikou formální, tou virtuositou, tím kultem básnické formy« a že »ideje celkem chudé jsou zpracovány s bravurou neobyčejnou« (NOVÁK 1926: 7).

Ke stejným závěrům došel i Šalda: „*Dílo Richepinovo jest plodem ducha brilantního a veršovnického virtuosa, ale hlubšími uměleckými a básnickými prameny je chudo*“ (tamtéž). Novák konstatuje, že po překonání parnasistických ideálů u nás Richepinovo dílo ztratilo na své působnosti (srov. tamtéž).

Přes veškerou kritiku bylo prestižní záležitostí vlastnit Vrchlického překlad, zvláště v rukopise. T. Coufal do *Archy* napsal příspěvek o tom, jak získal knihu P. Maryana Morawskiho, v níž byla v originále citována část básně A. de Musseta *Espoir en Dieu*, jíž nerozuměl, tak požádal Vrchlického o pomoc: „*Pan farář Antonín opsal citát a poslal do Prahy Vrchlickému, by jej přeložil. A téměř obratem pošty přišel nejen překlad citátu, ale celé básně*“ (COUFAL 1927: 34).

22. Studie villonovská a banvillovská

V roce 1927 vyšla studie O. Fischera nazvaná *Villon v Čechách*. Vrchlického překladem u nás začala villonovská tradice, roku 1883 v Jeřábkově přehledu *Stará doba romantického básnictví* vyšly překlady dvou balad, jež se pak objevily ještě v cyklu *Zniv poesie národní a umělé* (srov. FISCHER 1927: 1). Vysvětlil, proč Vrchlický Villona překládal:

„Na rozdíl od jiných svých miláčků, nevěnoval Vrchlický Villonovi žádného synthetického »portretu básníka«, ale z detailních rysů i z celkového postoje lze si utvořit úsudek o tom, co českého poetu poutalo k dávnému předchůdci: ne směs frivolnosti a zbožnosti, ne ostrá nota společenská, vůbec ne obsah ani osobnostní ráz, s nímž nebylo bližšího spříznění; ale forma to byla, virtuosita rýmů, umný vzorec strofický, vnější lesklost, co Vrchlického vábilo k rivalitě tlumočnické i básnické“ (tamtéž).

Fischer uznal, že Vrchlického překlady Villona jsou velmi hodnotné, ačkoli „na některých místech trpěly jeho literární poetičností vyvětralou a cizí živému projadřování a cítění“ (tamtéž), protože z hlediska formy jsou Vrchlického překladové práce velmi vyspělé. Schéma villonovské balady Vrchlický užil ve svých původních sbírkách *Dojmy a rozmary*, *Hudba v duši* a *Moje sonata* (srov. tamtéž: 2). Díky tomuto Vrchlického podnětu se pak Villonovi věnovala celá řada básníků a literátů (J. Boreský. V. Dyk, J. Florian...). Vrchlický se držel požadavku překládat „*rozměrem originalu*“, opomíjel ovšem, že totéž metrum může obsahovat v našem a cizím jazyce něco velmi různého (srov. tamtéž). V závěru Fischer dodal: „[...] *vděčně uznávám, že to byl Vrchlický, který udal směr; třeba arci by nebylo radno na něm ulpívat a sledovat ho mechanicky*“ (tamtéž).

Další studii věnovanou Vrchlického překladové práci napsal F. Vodička, týkala se tentokrát Vrchlického vztahu k T. de Banvillovi. Jeho dílo Vrchlický poznal zřejmě v roce 1875 během svého pobytu v Itálii, psal o něm svému bratrovi; první překlady pak vyšly v *Lumíru* (srov. VODIČKA 1932/34: 85). V *Poesii francouzské nové doby* (1877) se objevilo pět básní z Banvillovy sbírky *Stalaktity*²¹, roku 1879 zmínil Vrchlický

21 Jedná se o básně *Píseň, Žena v růžích, Hrdličky, Rybník Málo* a *Svatá bohéma*, ta pochází ze sbírky *Ódy provazolezecké*.

Banvilla ve svém gratulačním dopise k sňatku pro J. V. Sládka: „*Při čtení Banvilla vzpomeň si na mne, je tam v každém řádku kus mé duše*“ (tamtéž: 86). Antologie *Moderní básníci francouzští* obsahuje deset nových básní²², v poznámkách Vrchlický vyzdvihl formální stránku, bohatství obrazů a plastickou krásu (srov. tamtéž: 87). Samotný překlad hodnotí Vodička následovně:

„Lze i o nich [překladech] říci, že se přidržují těch zásad, které si Vrchlický pro své překlady sám vytyčil. t. j. snaží se zachytit působivost a svéráznost básně jako celku; této snaze obětuje pak Vrchlický často leckterou podrobnost nebo i básnický obraz. Veškeré posuzování a hodnocení básnických překladů Vrchlického musí proto směřovat k jedinému cíli: určit, dovedl-li překladatel skutečně vyzdvihnouti ty nejpodstatnější rysy překládaných básníků, vystihnout to, co určuje jejich básnický styl a uměleckou osobnost“ (tamtéž).

Překládání na základě vcítění se do veršů jiného básníka vyžaduje jistou duševní blízkost, už Karásek psal, že Vrchlický přeložil Banvilla o mnoho lépe než Baudelaira. Vodička konstatoval, že Vrchlického překlady Banvilla jsou skutečně zdařilé, básně považuje za dobře vybrané a postrádá jen některé ukázky z forem pro Banvilla typických (srov. tamtéž).

V další části stati se Vodička věnuje Banvillově vztahu k původní tvorbě Vrchlického, tematické a formální příbuznosti, v poslední pak Vrchlického smýšlení o Banvillovi. Vrchlický Banvillovi věnoval pozornost ve zmíněných antologiích, ale také v *Nových studiích a podobiznách* a je také autorem článku o Banvillovi v *Ottově slovníku*. Obdivoval zvláště Banvillovu formální obratnost, neproblematicnost a bezideovost (srov. tamtéž 110-111). Na závěr Vodička připomněl, že Banville byl Vrchlického nejvýznamnější učitel parnasistické metody (srov. tamtéž: 112).

Lidové noviny v roce 1928 přinesly výsledek ankety o překladatelství. O. Fischer, J. Hořejší, B. Mathesius, V. Nezval a B. Štěpánek odpovídali na otázky J. Fučíka: jak překládat – volně nebo doslovně, veršem nebo prózou, a jestli je třeba vybírat texty dle osobního zájmu nebo kulturní potřeby. Jméno Vrchlického bylo také připomenuto: „*Konečně stojí za zmínku, že dotázaní překladatelé poslední doby s velkou úctou oceňují průkopnický význam tlumočnického díla Jar. Vrchlického*“ (NOVÁK 1928: 7).

22 Rada žabákovi a Loys ze sb. *Kariatidy* (1841); Slepý, Matce a Pantoum ze sb. *Vyhnanci* (1866); Ulice Lobineau, Počasy a Číše ze sb. *Ve výhni a dvě nezařazené básně Vlasy a Rým*.

23. Srovnávací studie V. Stupky a J. Bukáčka

O dva roky později vyšel v *Lidových novinách* článek V. Stupky, který srovnával nový překlad A. de Musseta, který pořídil Z. Hobzík, s dřívějšími překlady J. Durycha a J. Vrchlického. Hobzíkův výběr se Stupkovi zdá šťastnější než Durychův, protože ačkoli obsahuje méně básní, jsou voleny lépe a s větším uměleckým zřetelem (srov. STUPKA 1930: 13). Překladová práce Hobzíkova byla hodnocena výše než Vrchlického:

„V tomto ohledu nezbytně a zcela pochopitelně ztroskotávala veliká píle a láska J. Vrchlického. U něho francouzská poesie 19. století vyzněla naprosto jednotně v českém znění slohem V. Huga. Toto silné hugovské ovlivnění zatěžovalo také jeho překladatelskou školu“ (tamtéž).

Hobzík se dopustil menšího počtu „*jazykových násilností*“ než Vrchlický; byl jím silně ovlivněn, ale nedal vždy úplnou přednost formě, zaměřil se více na obsah a básnický výraz (srov. tamtéž). Stupka konstatoval, že Hobzíkův překlad na něj působí dojmem originálu (srov. tamtéž).

V témž roce publikoval V. Stupka v *Lidových novinách* ještě recenzi na knihu F. Jammese *Leçons poétiques*, které vyšly toho roku v Paříži. Tuto knihu srovnává s Vrchlického *Portréty básníkův* a Gourmontovou knihou *Livres des masques*. Zatímco Gourmontovy soudy považuje jen za „*erární kritiku nedůtklivého impresionisty*“ (tamtéž), Vrchlický dovedl „*spojiti básnické nadšení souměrně s kritickým vnímáním*“ (tamtéž). Jammovu knihu pak Stupka zasazuje mezi tyto dvě.

Další Stupkův srovnávací článek vyšel toho roku opět v *Lidových novinách*, srovnává tentokrát nový překlad J. Haasze z díla T. Gautiera s předchozími překlady, zvláště s Vrchlického prací. Stupka v příspěvku Gautiera krátce představil, stručně charakterizoval jeho poezii a k samotnému překladu napsal: „Kde však Vrchlický použil nepřirozeného jambu, tam nahradil Haasz rytmus lahodně klouzajícím, mužným a plnozvučným trochejem. [...] Proti Vrchlickému užívá Haasz – a v tom vidím zvláštní jeho přednost – slovního prostředku velmi svěžího, ohebného a zřetelného. Vyhýbá se úspěšně s ojedinělou výjimkou nevhodným tvarům a násilnostem, bez nichž si snad ani Vrchlického překlad nedovedeme představit“ (STUPKA 1930: 9).

Následující příspěvek komparačního charakteru vyšel v *Lidových novinách* roku

1933. J. Bukáček v něm srovnává překladatelskou metodu Vrchlického a Fischera; shodují se v tom, že „*věrný překlad vyžaduje ne otroctví, ale volnosti*“ (BUKÁČEK 1933: 9). Vrchlický kladl důraz na formu, řečnický patos a lyrismus, Fischerova generace spíše na výrazovou prostotu a mluvenost, netrvá na přísném zachování formy, dává v překladech přednost volnému verši nebo próze; dále dokazuje, že Vrchlického pojetí Dantovy *Božské komedie* bylo chybné a podává informace o italských slavistech (srov. tamtéž).

24. Poslední poznámky k Vrchlického překladům

Roku 1939 vyšla v *Akordu* stat' O. Králíka nazvaná *Pokušení z překladů*. Hned v úvodu podtrhl význam překladů v českém písemnictví, připomněl Jungmannovou překladatelskou teorii a praxi, Šaldovu kritickou recepci Vrchlického a poválečné překlady Fischerovy (srov. KRÁLÍK 1939: 105). Dále píše, že „*překladatelská činnost naprostou nesouvisí, jak se obyčejně soudí, s formální schopností jazykovou, nýbrž že je co nejtěsněji spjata s celkovým duchovním, řekl bych dokonce přímo náboženským založením překladatele*“ (tamtéž: 106), s touto myšlenkou jsme se v různé podobě při posuzování Vrchlického překladů setkali již několikrát. Celý text je zaměřen na tvorbu soudobých překladatelů a dokazuje hlavní myšlenku, že „*Každý bezděčný posun původního slova je vyznáním víry překladatelovy*“ (tamtéž: 110).

Poslední příspěvek, na který nás odkázal lístkový katalog, shrnuje recepci Vrchlického překladů:

„Překladatelská činnost byla často považována za práci rázu více méně technického či řemeslného. Teprve Vrchlický a jeho současníci přinesli nové pojetí. Překládání z cizích jazyků bylo správně pochopeno jako plnocenné přebásňování a tím ve své funkci za otvírání nových obzorů literární kultury národa. Sledujeme-li však přebásněná Vrchlického díla, vidíme, že jeho překlady nám mnohde dnes nevyhovují. Je to přirozeně změnou celé jazykové situace a také proto, že Vrchlického rétorický verš připodobňoval charakter překládaných předloh charakteru svého básnění, nesnaže se nejprve proniknout jejich vlastní podstatu. Vrchlickému se proto nejlépe daří překlad těch básníků, kteří jsou s ním vnitřně spřízněni“ (ANONYM 1944: 5)

Autor dále upozornil na skutečnost, že se s podobným jevem často setkává v soudobé překladové činnosti, existuje velké množství adaptací a volných improvizací na textové předlohy, které ovšem mají neurčitý tvar, ani český, ani cizí; vyzdvihl, že *„smyslem přebásnění a parafráze není podat překladatelův subjektivní dojem z překládaného díla, nýbrž básnickou rovnomocninu duchovního celku originálu“* (tamtéž). To předpokládá nejen znalost domácí i cizí jazykové kultury, ale také básnický silnou a tvořivou osobnost (srov. tamtéž).

Závěr

Vrchlický se překladatelské činnosti věnoval během svého působení na literárním poli nepřetržitě. Překládal z 18 světových literatur a francouzská je mezi nimi zastoupena značným dílem. Od začátku studia romanistiky v roce 1873 až po záchvat mozkové mrtvice roku 1908, tedy během 35 let života, překládal básně více než 65 frankofonních autorů. Do roku 1882 vycházely překlady básní téměř bezvýhradně v *Lumíru*, později i v dalších periodikách, nejvíce v *Květech*, *Národních listech*, v *Nedělních listech* (příloha *Hlasu národa*), dále pak v *Osvětě*, *Pokroku*, *Ruchu*, *Světozoru* a dalších.

Vrchlický se zpočátku věnoval pouze překladům básní jednotlivých autorů, později se překladatelské práce ujal v celé šíři; od osmdesátých let je počet studií a překladů téměř vyrovnaný a od devadesátých let jeho stati o autorech nad vlastní překladovou tvorbou mírně převažují.

Zabýval se tvorbou takřka všech soudobých autorů. Se zvláštní oblibou se zaměřoval na díla básníků – parnasistů, jako byli T. Gautier, L. de Lisle, či T. de Banville; dobře ovšem dokázal odhadnout, jak důležitý bude pro české básníky Ch. Baudelaire, kterého uvedl do tuzemského prostředí jako první. Neomezoval se ovšem pouze na současníky, takže v jeho překladových pracích můžeme najít i básně M. Navarské, F. Villona či staré francouzské lidové písně.

Ačkoli Vrchlického překlady již nejsou aktuální, jejich význam je nesporný. Čeští básníci měli první příležitost seznámit se s tvůrci, z nichž většina byla z jazykových důvodů pro domácí publikum nepřístupná. Otevřel tak bránu dalším tlumočnickům, kteří se díky jeho ukázkám lépe orientovali v soudobé francouzské literatuře a mohli vybírat, čemu se chtějí věnovat hlouběji. Pro ilustraci, jen Baudelairovi se do roku 1933 věnovalo kromě Vrchlického a Golla dalších 16 autorů, jediná báseň P. Verlaine *Podzimní píseň* vyšla roku 1993 knižně ve 33 překladech.

Bezprostřední reakce na Vrchlického překladatelské dílo byly takřka bezvýhradně kladné, samotné jméno překladatele sloužilo jako reklama i záruka kvality. První závažnější výtka se objevila až v roce 1887, tedy po 14 letech publikování

překladů. P. Vychodil v *Hlídce literární* s ironickým odstupem kritizoval Vrchlického přílišné nadšení pro francouzské básníky a únavné množství superlativů. Překlady parnasistů byly poměrně neproblematické, formálně i překlady V. Huga. Ten se ovšem stal kamenem úrazu poté, co byl odmítnut francouzskou literární kritikou. Jeho poezie byla označena za prázdnou a rétorickou, zároveň bylo Vrchlickému přičteno ke zlému zromanizování českého verše; spor o přínosnost vlivu francouzského básnictví na české se rozhořel před koncem století a trval skoro patnáct let, v této věci Vrchlického nejvíce hájil F. V. Krejčí. Velký význam měl i Šaldův analytický rozbor překladu *Výboru z Květů zla* vydaný v roce 1895. Šaldův odsudek byl velmi příkrý, ale zajímavé světlo na celou práci vrhla studie V. Stupky ve třicátých letech, v níž zveřejnil korespondenci mezi Gollem a Vrchlickým. Pro Šaldu a další kritiky bylo nepřipustné Vrchlického úzkostlivé zachovávání původní formy básně, poezie se běžně překládala volným veršem nebo prózou. Karásek Vrchlického překlad Baudelaira také odmítl, hájil ho zmíněný Stupka a Vodička uvedl tyto spory do širšího literárně historického kontextu. V roce 1902 vyšel knižně poslední překlad, další texty vycházely pouze v periodikách, podle údajů lístkového katalogu jich bylo jen málo, část tvořily starší práce. Šaldův nekrolog za Vrchlického byl smířlivější, ale i tam vyslovil, že směr, kterým se Vrchlický vydal, není pro českou literaturu vhodný. Do druhé světové války vzniklo ještě několik studií zaměřených na překlad konkrétního básníka. Na celkovém obrazu Vrchlického jako překladatele však již nic podstatného nezměnily.

Literatura

ANONYM

1944: „Básnické překlady“; Český dělník 36, s. 5

ANONYM

1878: „Literatura česká“; Pražský denník 115, příl. Besídka pro zábavu a poučení 68, s. 2

ANONYM

1886: „Zásluhou Jar. Vrchlického“; Podřipan 3, s. 3

ANONYM

1887: „Básnické profily francouzské“; Národní listy 186, příl. s. 1

ANONYM

1887: „Básnické profily francouzské“; Světozor 29, s. 462

ANONYM

1944: „Kousavý ‚kníže básníků‘“; Národní práce 299, s. 2

ANONYM

1903: „Světové knihovny“; Lidové noviny 59, s. 6

ANONYM

1903: „K jubileu Jaroslava Vrchlického“; Časopis pokrokového studentstva 5, s. 89-91

ANONYM

1882: „Viktora Huga ‚Nové básně‘“; Pokrok 156, s. 3

ANONYM

1878: „Poesie světová“; Pokrok 120, s. 4

BUKÁČEK, Josef

1933: „O překládání děl básnických“; Lidové noviny 252, s. 9

COUFAL, Tomáš

1927: „Neznámý překlad Jaroslava Vrchlického“; Archa 15, s. 33-34

ČERMÁK, Bohuslav

1885: „Výbor básní Leconta de Lisle“; Národní listy s. 3

ČERVENKA, Miroslav

2003: „Vrchlickýs Maeterlinck-Übersetzungen und die Anfänge des Symbolismus“; in: *Kapitel zur Poetik. Vrchlický und der tsechechische Symbolismus* (München: Verlag Otto Sagner), s.100-112

DOSTÁL, Karel

1897: „V. Mrštíkova Pohádka máje“; Nový život 6, s. 158-160

DUNOVSKÝ, Jan

1879: „Z umělecké besedy“; Květy 1, s. 250

DYK, Viktor

1914: „Několik slov komentáře“; Lumír 11, s. 527-528

FISCHER, Otokar

1927: „Villon v Čechách“; Literární svět 4, s. 1-2

HÁLEK, Vítězslav

1874: „Viktor Hugo v českém rouše“; Národní listy 223, s.1

HERRMANN, Ignát

1887: „Básnické profily francouzské“; Švanda dudák 6, příl. Švandovy dudy 16, s. 57

HLADÍK, Václav

1903: „Evropský život a vlastenectví“; Lumír 32, s. 380-381

CHALUPA, František

1883: „Viktora Huga Nové básně“; Ruch 8, s. 126-127

JELÍNEK, Hanuš

1935: „Osudy básníků“; Lumír 7, s. 395-397

KARÁSEK, Jiří

1913: „Překladatelská činnost Jaroslava Vrchlického“; Osvěta 2, s. 99-103

KARÁSEK, Jiří

1901: „Z nové produkce poetické“; Rozhledy 10, s. 254

KRÁLÍK, Oldřich

1939: „Pokušení z překladů“; Akord 3, s. 105-112

KREJČÍ, František Václav

1903: „Jaroslav Vrchlický a poesie světová“; Zlatá Praha 16, s. 186-190

KREJČÍ, František Václav

1904: „O vlivu francouzském na novou literaturu českou“; Český svět 1, s. 5-7

KREJČÍ, František Václav

1904: „O vlivu francouzském na novou literaturu českou“; Český svět 2, s. 49-52

LEHÁR, Jan a kol.

2004: Česká literatura od počátků k dnešku (Praha: NLN)

MENŠÍK, Jan

1913: „Gautier-Vrchlický“; Časopis pro moderní filologii 3, s. 179

MIŘIOVSKÝ, Emanuel

1885: „Výbor básní Leconta de Lisle“; Zlatá Praha 50, s. 755

MIŘIOVSKÝ, Emanuel

1885: „Nové výtvoary a práce Jaroslava Vrchlického“; Pokrok 345, s. 1-2

MOKRÝ, Otokar

1880: „Kain. Báseň Leconta de Lisle“; Květy 10, s. 501-502

MOKRÝ, Otokar

1882: „Viktora Huga Nové básně“; Květy 9, s. 373

MOKRÝ, Otokar

1882: „Victora Huga ‚Nové básně‘“; Národní listy 149, příl. s. 1

NOVÁK, Arne

1901: „Literatura překladová“; Naše doba 2, s. 149-156

NOVÁK, Arne

1926: „Jean Richepin...“; Lidové noviny 627, s. 7

NOVÁK, Arne

1928: „Anketa o překladatelství“; Lidové noviny 207, s. 7

POPELKA, František Ladislav

1887: „Básnické profily francouzské“; Jitřenka 28, s. 534-535

RAIS, Karel Václav

1902: „Jaroslav Vrchlický. Lístek k padesátinám básníkovým“; Malý čtenář 12, s. 178-182

SCHULZ, Ferdinand

1882: „Básně původní a přeložené“; Osvěta 10, s. 931-932

SCHULZ, Ferdinand

1880: „Básnické překlady“; Osvěta 12, s. 1048-1050

SEKANINA, František

1901: „Nové překlady z Victora Huga“; Zvon 28, s. 334

SEKANINA, František

1901: „Victor Hugo ve světle překladů Jaroslava Vrchlického“; Česká revue 12, s. 1434-1453

SEKANINA, František

1902: „Z nových svazků světové knihovny“; Zlatá Praha 11, s. 131

SEKANINA, František

1900/1901: „Victor Hugo ve světle překladů Jaroslava Vrchlického“; Česká revue 12, 1434-1453

SLÁDEK, Josef Václav

1878: „Poesie francouzská nové doby“; Lumír 14, s. 224

SOBOTKA, Primus

1877: „Veleplodný Jaroslav Vrchlický...“; Osvěta 9, s. 165-166

SOKOL, Elgart Karel

1903: „Alfred de Vigny: Osudy“; Rozhledy 38, s. 919

STUPKA, Vladimír

1930/31: „Vrchlický a Goll – překladatelé Baudelaira“; in: Sborník společnosti Jaroslava Vrchlického (Praha) s. 94-105

STUPKA, Vladimír

1930: „Nové přebásnění Musseta“; Lidové noviny 31, s. 13

STUPKA, Vladimír

1930: „Hovory o básnících a s nimi“; Lidové noviny 441, s. 7

STUPKA, Vladimír

1930: „Český výbor z Th. Gautiera“; Lidové noviny 655, s. 9

STUPKA, Vladimír

1928/1929: „Vrchlický a Baudelaire“; in: Sborník společnosti Jaroslava Vrchlického (Praha) s. 17-94

ŠALDA, František Xaver

1908/09: „O francouzském vlivu na naši literaturu“; Novina 2, s. 351-352

ŠALDA, František Xaver

1908/09: „O francouzském vlivu v naši literaturu“; Novina 2, s. 351-352

ŠALDA, František Xaver

1925: „K překladu Baudelaira“; in: *Juvenilie: stati, články a recenze z let 1891-1899* (Praha: Ot. Štorch-Marlen), s. 176-199

ŠALDA, František Xaver

1911/12: „Několik poznámek o Jaroslavu Vrchlickém“; Novina 5, s. 649-653

ŠUBERT, František Adolf

1878: „Poesie světová“; Pokrok 167, s. 1

VODIČKA, Felix

1933: „Březina a Baudelaire“; Časopis českého musea 107, s. 86-104

VODIČKA, Felix

1932/34: „Jaroslav Vrchlický a Th. de Banville“; in: Sborník společnosti Jaroslava Vrchlického (Praha) s. 84-112

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1890: „O překladech literárních“; Čas 16, s. 251

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1893: *Moderní básníci francouzští* (Praha, Jos. R. Vilímek)

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1895: *Z cizích Parnassů* (Praha, Bursík a Kohout)

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1901: „Klasobraní! Chudé klasobraní!“; Čas 50, s. 3

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1889: „Novinky poesie francouzské“; Hlas národa 96, příl. Nedělní listy s. 1

VRCHLICKÝ, Jaroslav

1879: „Z literatury francouzské“; Lumír 2, s. 2

VYCHODIL, Pavel

1887: „Básnické profily francouzské“; Hlídka literární 10, s. 304-306

VYKOUKAL, František Vladimír

1886: „Výbor básní Leonta de Lisle“; Světozor 4, s. 60-61

Z ČENKOVA, Emanuel

1903: „Ohlasy z Francie“; Česká revue 6, s. 570-576